

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Кафедра фінансів та банківської справи

Конопельник Іван Ігорович

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ ІЗ МИТНИМИ
ПРАВOPУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 8.03050801 “Фінанси і кредит”

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студент групи ФМОчм-51
спеціалізації “Фінанси в
системі митних органів”
Конопельник І. І.

Науковий керівник
к.е.н., доц. Скакун П. А.

Дипломну роботу допущено до
захисту

“ ” _____ 2012 р.

В. о. зав. кафедри д.е.н., професор

Десятнюк О. М. _____

“ ” _____ 2012 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Порухення митних правил в Україні: зміст і класифікація.....	7
1.2. Характеристика передумов вчинення митних правопорушень.....	18
1.3. Відповідальність за порушення митних правил відповідно до чинного законодавства.....	27
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МИТНИХ ПРАВИЛ В УКРАЇНІ.....	38
2.1. Діюча практика провадження у справах про митні правопорушення.....	38
2.2. Оцінка ефективності законотворчої діяльності в боротьбі з порушеннями митних правил.....	50
2.3. Аналіз стану, структури та динаміки митних правопорушень в Україні.....	58
Висновки до розділу 2.....	71
РОЗДІЛ 3. ПРОФІЛАКТИКА ТА ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З МИТНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ.....	72
3.1. Шляхи запобігання порушень митних правил.....	72
3.2. Удосконалення законодавства у сфері порушень митних правил.....	81
3.3. Міжнародне співробітництво у напрямі боротьби з митними правопорушеннями.....	90
Висновки до розділу 3.....	99
ВИСНОВКИ.....	99
ДОДАТКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107

ВСТУП

Актуальність теми. Прагнення України до інтеграції в Європейський Союз нерозривно пов'язане не тільки з приведенням вітчизняного законодавства до світових стандартів, а й із вирішенням проблем правозастосування та правоохорони прийнятих норм права. Однією з них є ефективна боротьба із митними правопорушеннями в Україні.

Розвиток економічної активності населення України, різке посилення міграційних процесів та гуманітарних зв'язків, міжнародного туризму, у тому числі і його комерційних різновидів, а також розбалансованість економіки, прозорість кордонів, спад виробництва та прогресуюче зростання цін призвели до падіння життєвого рівня населення і, як наслідок, втягнення значної частини громадян у протиправне переміщення товарів через митний кордон України. Внаслідок цього збільшується число митних правопорушень, змінюється зміст і характер неадекватної поведінки громадян. Як наслідок, сьогодні особливої вагомості набувають питання кваліфікації порушень митних правил, що посягають на нормальну діяльність митних органів, проблеми законності притягнення громадян до відповідальності, а також запобігання митним правопорушенням в Україні.

Відсутність ґрунтовних теоретичних розробок у галузі дослідження сукупності порушень митних правил як самостійної групи адміністративних правопорушень, складу цієї групи зумовлює актуальність теми роботи. Однак окремі аспекти дослідження митних правопорушень містяться у працях таких науковців, як В. Б. Авер'янова, Л. Р. Білої, В. М. Бурлакова, Т. С. Гавриша, І. П. Голосніченка, О. М. Джужі, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, А. Ф. Зелінського, В. Є. Емінова, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, С. В. Ківалова, Б. А. Кормича, В. М. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецової, П. В. Пашка, Д. В. Приймаченка, С. В. Степашина, В. О. Тулякова, В.С. Щербини та ін.

Проте дослідження сукупності порушень митних правил, їх детермінант і профілактики, організаційно-правових засад боротьби із митними правопорушеннями потребує поглибленого вивчення, що і зумовило вибір теми.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретично-правових основ митних правопорушень в Україні, здійснення характеристики правового забезпечення та механізму організації боротьби із порушеннями митних правил в Україні, а також визначення ефективних засобів профілактики та боротьби з митними правопорушеннями в Україні.

Для досягнення поставленої мети, що визначає зміст дослідження, в роботі було передбачено вирішити наступні основні задачі:

- висвітлити зміст і класифікацію порушень митних правил в Україні;
- охарактеризувати передумови вчинення митних правопорушень;
- визначити відповідальність за порушення митних правил відповідно до чинного законодавства;
- дослідити діючу практику провадження у справах про митні правопорушення;
- оцінити ефективність законотворчої діяльності в боротьбі з порушеннями митних правил;
- проаналізувати стан, структуру та динаміку митних правопорушень в Україні;
- визначити шляхи запобігання порушень митних правил;
- запропонувати напрями удосконалення законодавства у сфері порушень митних правил.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з порушеннями митних правил і організацією їх боротьби.

Предметом дослідження є характеристика сукупності митних правил, причини та умови порушень митних правил та організаційно-правові заходи боротьби з ними.

Методи дослідження. У дослідженні використано сукупність різних методів і засобів наукового пізнання. Загальнонауковий діалектичний метод пізнання дозволив проаналізувати характеристики порушень митних правил, причини та умови їх вчинення, визначити перспективи боротьби з ними. Формально-логічний метод використаний при формулюванні визначення юридичних понять. При розгляді статистичних даних щодо вчинених порушень митних правил використовувався статистичний метод. Графічний метод застосовувався для наочності показників, що кількісно характеризують порушення митних правил.

Інформаційною базою роботи є законодавчо-нормативні акти України, статистичні дані Державної митної служби України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

- висвітлено зміст і класифікацію порушень митних правил в Україні;
- охарактеризовано передумови вчинення митних правопорушень;
- визначено відповідальність за порушення митних правил відповідно до чинного законодавства;
- досліджено діючу практику провадження у справах про митні правопорушення;
- оцінено ефективність законотворчої діяльності в боротьбі з порушеннями митних правил;
- проаналізовано стан, структуру та динаміку митних правопорушень в Україні;
- визначено шляхи запобігання порушень митних правил;
- запропоновано напрями удосконалення законодавства у сфері порушень митних правил.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі положення, висновки та рекомендації певною мірою поглиблюють наукові засади боротьби з митними правопорушеннями і можуть бути використані у процесі організаційно-правового регулювання

боротьби з порушеннями митних правил, підготовки нормативно-правових актів по удосконаленню запобігання порушенням митних правил в Україні.

Результати даного дослідження можуть стати основою для подальшої наукової роботи за напрямками вивчення правової природи митних правопорушень та визначенню подальших шляхів боротьби з ними з метою підвищення ефективності здійснення митної справи та забезпечення національної безпеки України.

Основні теоретичні положення та практичні результати дипломної роботи за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” оприлюднені на конференції “Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору економіки” (м. Чортків, 2012 р.) та висвітлені в тезах на тему: “Організаційно-правове забезпечення профілактики порушень митних правил”.

Обсяг і структура роботи. Робота викладена на 118 сторінках комп’ютерного тексту і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 118 найменувань. Робота містить 1 таблицю, 2 рисунки і 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

1.1. Порухення митних правил в Україні: зміст і класифікація

Митні правопорушення посідають самостійне місце у структурі адміністративних правопорушень, оскільки їх об'єднує загальний об'єкт посягання – суспільні відносини, що виникають у сфері митної справи. Згідно зі статтею 319 Митного кодексу України (МКУ) порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які Митним кодексом передбачена адміністративна відповідальність [2].

Відповідно до ст. 226 Основ митного законодавства країн – учасниць СНД порушенням митних правил визнається протиправна дія (бездіяльність) особи, що посягає на встановлений національним законодавством і міжнародними договорами держави порядок переміщення через митний кордон держави товарів і транспортних засобів, здійснення їх митного контролю і митного оформлення, обкладання митними платежами та їх сплати, надання митних пільг і користування ними, а також на нормальну діяльність митних органів, за які національним законодавством передбачена відповідальність [21].

Вчені-правознавці по-своєму трактують сутність поняття “порушення митних правил”. Зокрема Курило Т. В. наводить наступне визначення порушення митних правил: “порушення митних правил – це протиправна, винна (навмисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на

встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, здійснення митного оформлення і митного контролю за ними, обкладання митом, податками та митними зборами товарів і транспортних засобів” [80, с. 100]. Розглядаючи вищезазначене словосполучення, можна дійти висновку, що, в залежності від того, на який саме порядок посягає те чи інше порушення митних правил, Курило Т. В. відносить його до однієї із трьох груп.

Серих О. В. зробила висновок, що порушення митних правил є частиною адміністративної деліктності. Тому, з одного боку, для їх вивчення необхідно використовувати загальнотеоретичні знання про деліктність, знання адміністративної деліктології, з іншого – використовувати прийоми і методи, за допомогою яких можна встановити причини, умови, структуру, географію, динаміку порушень митних правил. Це пов’язано з тим, що порушення митних правил вчиняються в особливій сфері суспільного життя – митній справі [106, с. 6].

Зазначимо, що під “деліктністю” в юридичній науці розуміють правопорушення, що тягне за собою заходи адміністративної відповідальності. Поняття “митна деліктність” можна визначити як сукупність порушень митних правил, вчинених у певний період часу, у певному регіоні або в державі в цілому, що є самостійним системно-структурним утворенням, в якому окремі порушення митних правил є первинними елементами.

Як стверджує Константа О. В., порушення митних правил – це акт зовні об’єктивованої суспільно шкідливої, протиправної, винної, адміністративно-караної в галузі митної справи вольової поведінки певної фізичної особи, що не знаходиться на момент вчинення відповідного діяння у зв’язках служби з митним органом (громадянина, посадової особи підприємства). Порушення митних правил є публічно-правовими деліктами, склади яких встановлюються в митному законодавстві для забезпечення організованого функціонування митних правовідносин, митного

правопорядку, запобігання вчиненню не стільки суспільно небезпечних, скільки таких, які суперечать упорядкованій реалізації митної справи в державі, діянь.

При цьому Константа О.В. наголошує на відмінностях порушень митних правил від митних злочинів. Так, основною відмінною рисою порушень митних правил від митних злочинів науковець називає їх меншу суспільну небезпеку. Склади і порушень митних правил, і митних злочинів встановлюються в законодавстві України з метою правової охорони одних і тих же суспільних цінностей, благ у галузі митної справи. Інститут порушень митних правил, порівняно із засобами кримінального права, на думку Константи О. В., відіграє “додаткову” роль для цілей забезпечення митних інтересів держави [72, с. 8-9]. Види та коротка характеристика митних злочинів відображені у додатку А.

Отже, на основі аналізу визначень поняття “порушення митних правил” ми зробили висновок, що порушення митних правил – це діяння суб’єктів митних правовідносин, для яких характерні такі обов’язкові ознаки як:

- протиправність (порушення конкретної норми Митного кодексу України);
- винність (умисне протиправне діяння або протиправне діяння з необережності);
- караність (передбачена відповідальність Митним кодексом України за вчинене порушення).

Протиправність – це юридична оцінка суспільної небезпеки правопорушення. Вона виявляється в тому, що порушення митних правил визнається таким тоді, коли воно передбачене чинним законодавством.

Винність характеризує психологічне ставлення особи до вчиненої дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [50, с. 18].

В митній практиці зустрічається значна кількість митних правопорушень. Зокрема Митний кодекс України 1991 р. передбачав 18 видів

порушень митних правил [3], а Митний кодекс України 2002 р. розширив кількість видів порушень до 27 [2].

Порушення митних правил закріплені статтями 329-355 Митного кодексу України від 2002 року. Найбільш поширеними видами порушень митних правил є:

Стаття 332. Недоставлення до митного органу товарів, транспортних засобів, документів (приблизно 40-43% від загальної кількості порушень митних правил).

Стаття 340. Недекларування товарів, транспортних засобів (приблизно 10-11% від загальної кількості порушень митних правил).

Стаття 352. Дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю. (приблизно 6-7% від загальної кількості порушень митних правил).

Стаття 351. Дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем (приблизно 3% від загальної кількості порушень митних правил) [2].

З метою соціально-правової характеристики митні правопорушення можуть бути згруповані з урахуванням певних критеріїв. Існує декілька наукових підходів до систематизації порушень митних правил. Так, Дьоміна С. Ю. пропонує виділити окремі групи порушень митних правил, беручи за основу складові митної справи, визначені статтею 3 Митного кодексу України:

1) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – здійснення митного контролю та митного оформлення;

2) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – нарахування та справляння податків і зборів [58, с. 75].

Для зручності вивчення та кваліфікації порушень митних правил О. Б. Єгоров згрупує їх за видовими ознаками, пропонуючи 4 групи порушень митних правил:

1. Дії, вчинені без дозволу митного органу (ст.ст. 329, 331 тощо).

2. Порушення митних правил, які перешкоджають проведенню митного контролю та митного оформлення, іншої роботи в галузі митної справи (ст.ст. 330, 332, 338, 342, 344, 347, 350).

3. Порушення митних правил у зв'язку з переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України (ст.ст. 333, 339, 340, 341, 345, 348, 349, 351, 352).

4. Дії, пов'язані з неправомірним використанням митних пільг та уникненням від сплати митних платежів (ст.ст. 354, 355) [91, с. 140].

Колектив авторів на чолі з академіком Юлдашевим О. Х. пропонує класифікувати порушення митних правил в залежності від об'єкту у такий спосіб:

1. Порушення митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України (ст.ст. 341, 345, 348, 349, 350-353).

2. Порушення митних правил, що посягають на порядок здійснення митного контролю (ст.ст. 329, 330, 333-336, 339, 342-344, 347).

3. Порушення митних правил, що посягають на встановлений порядок здійснення митного оформлення (ст.ст. 331, 332, 337, 338, 340).

4. Порушення митних правил, що посягають на порядок сплати податків і зборів (ст.ст. 354, 355) [88, с. 194].

Проаналізуємо вище перелічені групи порушень митних правил. Так, до першої групи відносяться порушення митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Відповідно до пункту 39 статті 1 Митного кодексу України товари – це будь-яке рухоме майно (у тому числі валютні цінності, культурні цінності), електрична, теплова та інші види енергії, а також транспортні засоби, за винятком транспортних засобів, що використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України. Митним кодексом передбачено переміщення товарів через митний кордон України у

вантажних відправленнях, міжнародних поштових відправленнях, міжнародних експрес-відправленнях, несупроводжуваному багажі, ручній поклажі, супроводжуваному багажі [2].

Згідно пункту 40 статті 1 Митного кодексу України транспортні засоби – це будь-які засоби авіаційного, водного, залізничного, автомобільного транспорту, що використовується виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України [2].

Таким чином, серед порушень митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, зокрема можна зазначити порушення митних правил, передбачене статтею 341 Митного кодексу України: “Пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання...” [2]. Митним законодавством передбачений порядок переміщення міжнародних поштових та експрес-відправлень через митний кордон України. Товарами, забороненими до такого пересилання, є: культурні цінності; товари, що можуть завдати шкоди здоров’ю та життю населення, тваринному світу; літературні та художні твори; друкована продукція, що містить пропаганду війни; товари, на пропуск яких потрібен дозвіл іншого державного органу (за його відсутності); вогнепальна, холодна зброя, боєприпаси, предмети нападу та оборони; предмети аморального або непристойного змісту; дозволи на право носіння зброї, трудові книжки, військові та інші документи, що посвідчують особу, тощо. Таким чином, статтею 341 передбачена відповідальність за дії, спрямовані на пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях предметів та товарів, заборонених до такого пересилання, або з порушенням Правил користування послугами поштового зв’язку.

До порушень митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, можна віднести порушення митних правил, передбачені статтями Митного кодексу України –

348 (Порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення товарів) та 349 (Порушення зобов'язання про транзит). У даному випадку мова йде про порушення зазначених митних режимів [2].

Порушеннями митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, так само є порушення митних правил, передбачені статтями Митного кодексу України – 351 (Дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем) та 352 (Дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю) [78, с. 58].

Під діями, спрямованими на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем, необхідно розуміти їх переміщення через митний кордон України поза місцем розташування митного органу (наприклад з використанням об'їзних шляхів) або поза часом здійснення митного оформлення (в період перезміни тощо), або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу (передбачається обов'язкова участь посадової особи митного органу, яка сприяє винному в незаконному звільненні від митного контролю).

Під діями, спрямованими на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, необхідно розуміти їх переміщення з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані [78, с. 59].

Відповідно до пункту 37 статті 1 Митного кодексу України під спеціально виготовленим сховищем (тайником) розуміється сховище, виготовлене з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон

України, а також обладнані і пристосовані з цією ж метою конструктивні емності та предмети, які попередньо піддавалися розбиранню, монтажу тощо. Таким чином, переміщення товарів через митний кордон України з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) необхідно кваліфікувати за статтею 352 Митного кодексу України [2].

Окремим способом приховування від митного контролю є використання інших засобів або способів, які утруднюють виявлення товарів, що незаконно переміщуються через митний кордон України. Наприклад, переміщення окремих видів товарів серед інших видів товарів (серед білизни залізничних пасажирських вагонів тощо). Переміщення одних товарів під виглядом інших слід вважати як один із способів приховування від митного контролю.

Наступним способом приховування від митного контролю є надання митному органу як підстави для переміщення товарів через митний кордон України підроблених документів. При цьому підробка документів може бути повною (з використанням підроблених бланків документів, штампів, печаток, підписів) або частковою (шляхом внесення до документа окремих змін) [55, с. 87].

Під діями, спрямованими на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю також слід вважати використання документів, одержаних незаконним шляхом. У даному разі не має значення мотив (підстава) незаконної видачі документів, що необхідні для переміщення товарів через митний кордон України. Головне, що такі документи видано з порушенням існуючого порядку (тобто незаконно).

Використання документів, що містять неправдиві дані, виявляється в тому, що в документах, які необхідні для переміщення товарів через митний кордон України, навмисно вказуються дані, що не відповідають дійсності. Такі дії слід кваліфікувати за статтею 352 Митного кодексу [58, с. 77].

До порушень митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, можна віднести

порушення митних правил, передбачені статтями Митного кодексу України: 345 (Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності), 350 (Порушення встановленого маршруту переміщення товарів), 351 (Дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем), 352 (Дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю), 353 (Зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю) [2].

До другої групи порушень митних правил відносяться порушення митних правил, що посягають на порядок здійснення митного контролю. Серед них можна зазначити порушення митних правил, передбачене статтею 329 Митного кодексу (“Порушення режиму зони митного контролю”). Тобто, дії, спрямовані на порушення режиму зони митного контролю, а саме перебування громадян (посадових осіб), які не перетинають митний кордон України, проведення господарських робіт без дозволу митного органу або вчинення дій, якими порушується встановлений законодавством режим зони митного контролю, необхідно кваліфікувати за статтею 329 Митного кодексу України [2].

До порушень митних правил, що посягають на порядок здійснення митного контролю можна віднести порушення митних правил, передбачені статтями Митного кодексу України: 330 (Неподання митному органу документів, необхідних для здійснення митного контролю); 333 (Незупинення транспортного засобу); 334 (Відправлення транспортного засобу без дозволу митного органу); 335 (Причалювання до суден, що перебувають під митним контролем); 336 (Неправомірні операції з товарами, транспортними засобами, що перебувають під митним контролем, зміна їх стану, користування та розпорядження ними); 339 (Порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного

контролю); 342 (Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів і документів); 343 (Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем або на територіях спеціальних митних зон); 344 (Неподання митному органу документів та зразків товарів для проведення дослідження (аналізу, експертизи)); 347 (Порушення встановленого порядку знищення (руйнування) товарів) [58, с. 78].

До третьої групи порушень митних правил відносяться порушення митних правил, що посягають на встановлений порядок здійснення митного оформлення. Відповідно до пункту 14 статті 1 Митного кодексу України митне оформлення – виконання митним органом дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [2].

До порушень митних правил, що посягають на порядок здійснення митного оформлення, відносяться порушення митних правил, передбачені статтями Митного кодексу України: 331 (Видача товарів, транспортних засобів без дозволу митного органу або їх втрата); 333 (Незупинення транспортного засобу); 337 (Вантажні та інші операції, що проводяться без дозволу митного органу); 338 (Пошкодження або втрата митного забезпечення). Статтею 340 Митного кодексу передбачено відповідальність за недекларування товарів, транспортних засобів, тобто незаявлення за встановленою формою точних відомостей (наявність, найменування або назва, кількість тощо) про товари, транспортні засоби, які підлягають обов'язковому декларуванню у разі переміщення через митний кордон України. Відповідно до ст. 81 декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари і транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх

митного контролю та митного оформлення. Таким чином, недотримання встановленої форми декларування, зазначення відомостей про товари і транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон України, що не відповідають дійсності, за відсутності ознак приховування від митного контролю, необхідно кваліфікувати за статтею 340 Митного кодексу України [58, с. 79].

До четвертої групи порушень митних правил відносяться порушення митних правил, що посягають на порядок сплати податків і зборів. До таких порушень митних правил відносяться порушення митних правил, передбачені статтями 354 (Використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати податків і зборів, в інших цілях) та 355 (Дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати податків і зборів або зменшення їх розміру) Митного кодексу України [88, с. 198].

На нашу думку, до митних правопорушень слід також відносити і контрабанду, що відповідно до Кримінального кодексу України являє собою переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України [6]. Тому, на наш погляд, цей вид митних проступків необхідно виділяти в окрему групу, що пояснюється тим, що нормативно її регламентує Кримінальний кодекс України, в той час, як інших видів митних правопорушень – Митний кодекс України.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що митні правопорушення – це негативне для сфери митної справи явище. Порушення митних правил через обставини перехідного періоду формування ринкової економіки

дотепер повністю не подолані в практиці митного регулювання. Митними органами України систематично виявляються факти незаконного ввезення товарів на митну територію держави поза пунктами пропуску на митному кордоні, під виглядом транзиту; ухилення від сплати митних податків та зборів шляхом повідомлення митним органам неправдивих відомостей стосовно вартості товару, кількості вантажу, країни походження, відправника тощо.

Порушення митних правил – найбільш поширений вид правопорушень у галузі митної справи. Це підтверджує актуальність для побудови в Україні правової соціальної держави забезпечення здійснення комплексної боротьби із зазначеними деліктами у митній сфері. Проведення цього є необхідною умовою інтеграції України з країнами ЄС та членства у СОТ.

1.2. Характеристика передумов вчинення митних правопорушень

Множина порушень митних правил, тобто митна деліктність є соціальним явищем, яке не існує поза суспільством, оскільки це результат соціальної взаємодії, причиною якої є генетична взаємодія, і яке породжує порушення митних правил. У цьому випадку взаємодія з'являється у вигляді певної системи причини і наслідку, що настає під час дії причини у певних умовах. Все це генетично породжує порушення митних правил [69].

Під причиною розуміють “явище, яке безпосередньо зумовлює, породжує інше явище – наслідок” [51, с. 96]. Причина – це сила, яка спричиняє розвиток подій в одному з можливих напрямків. Ця сила може містити в собі кілька компонентів: підстави, тобто базові соціальні суперечності, які відіграють роль пускового механізму, умови як внутрішні якості, що сприяють здійсненню даної події, причинні фактори, які безпосередньо породжують це явище або подію.

Зауважимо, що умова – це філософська категорія, яка відображає відношення предмета до явищ, які його оточують, без яких він не може існувати. На відміну від причини, яка безпосередньо породжує те або інше явище чи процес, умови становлять те середовище або обстановку, в якій останні виникають, існують та розвиваються, А. Ф. Зелінський дотримується близької точки зору: “Умови – відносно пасивний фактор, який впливає на розвиток причинного зв’язку, але який не породжує наслідку. Умова відіграє роль катализатора процесу, без необхідності умов не наступить наслідок” [63, с. 43].

На відміну від причини, умови не містять тих потенціальних сил, які властиві причині для продукування наслідку. В матеріальному та духовному світі неможлива дія причини в чистому вигляді. З іншого боку – за наявності всієї сукупності умов будь-якого явища відсутність причини не дозволить з’явитися наслідку та перетворитися можливості на реальність [79, с. 27].

Усю сукупність концепцій, які пояснюють причини вчинення правопорушень взагалі та адміністративних правопорушень зокрема, можна поділити на декілька груп. До них належать теорії, які пояснюють причини правопорушень із позиції особистих якостей людини, в тому числі з позиції уроджених якостей і теорії, які пов’язують причини правопорушень із факторами соціального порядку (з позицій об’єктивних та суб’єктивних причин правопорушень). Також поширеною є багатофакторна позиція щодо причин та умов адміністративних правопорушень (прихильники цієї точки зору не розрізняють об’єктивних та суб’єктивних причин та умов адміністративних правопорушень, а говорять про цілу низку факторів, які породжують адміністративну деліктність) [102, с. 14].

Серіх О. В. пропонує під поняттям причин порушень митних правил розуміти ті негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо породжують порушення митних правил. При цьому науковець наголошує на тому, що причини порушень митних правил не слід ототожнювати з умовами їх вчинення. На думку науковця, причини

порушень митних правил необхідно розглядати на двох рівнях:

- на масовому рівні – причини та умови вчинення порушень митних правил у сукупності (митній деліктності);

- на індивідуальному рівні – причини та умови конкретного порушення митних правил як індивідуального акту людської поведінки [106, с. 8].

В результаті нашого дослідження ми зробили висновок, що причини порушення митних правил можна поділити на загальні та специфічні. Загальними причинами порушень митних правил є:

- соціально-економічна криза в державі (високий рівень безробіття). Так, зростання кризових явищ у національній економіці України останнім часом також обумовило зменшення можливостей зайнятості. Загалом реакція українського ринку праці на світову фінансову кризу демонструє лише зовнішні прояви більш глибоких і тривалих фундаментальних суперечностей, які формувалися у сфері зайнятості протягом усіх років незалежності. Світова криза лише посилила і так надто нагальні чинники розвитку ринку праці, до яких належать професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, неповне використання зайнятої робочої сили, стабільно високий рівень малопродуктивної неформальної зайнятості, невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки [82, с. 301];

- затримки з виплатою офіційних зарплат. Поява та поширення заборгованості із заробітної плати лишається одним з найбільш суперечливих явищ, притаманних перехідним економікам. В Україні зростання заборгованості із заробітної плати почалося у період початкової фінансової стабілізації наприкінці 1994 року. Від того часу рівень заборгованості із зарплати значно зріс. Працівники різних галузей промисловості з різних регіонів країни не одержували зарплату. У деяких галузях, зокрема медицині, освіті, вугільній промисловості, сільському господарстві, заборгованість найбільш поширена [42, с. 85];

– правовий нігілізм влади і населення держави, тобто сформоване в суспільній індивідуальній свідомості негативне зокрема, зневажливе відношення до права, законності; наявність у посадових осіб і громадян установки на досягнення соціально значимих результатів неправовими засобами; виконання правових приписів переважно під загрозою застосування покарання. Право, як і будь-яке соціальне явище, викликає до себе різне ставлення у суспільстві, що відображається у правовій свідомості. Від рівня правової свідомості, її характеру, якості, змісту значною мірою залежить поведінка людини в соціумі. Правова свідомість серед членів пострадянського суспільства досить деформована, характеризується правовим нігілізмом, поширеним як серед посадових осіб, так і серед широких верств населення. Соціологи вважають, що для заперечення, яке властиве нігілістичному типу сприйняття й оцінки дійсності, характерні наступні основні риси: гіпертрофований сумнів і заперечення; абсолютизація суб'єктивного, індивідуального начала; найгірший спосіб дії в процесі заперечення соціальних форм; крайня слабкість, аморфність позитивної програми; транзитивний характер нігілістичної свідомості [84, с. 16-17];

– низький рівень правової культури громадян. Перед українським суспільством стоїть гостра проблема у сфері правосвідомості та правової культури, що потребує негайного вирішення. На сьогоднішній день поняття правової культури набуло нового визначення, а саме: правова культура не зводиться лише до правосвідомості громадян суспільства. Вона визначається як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп та громадян у галузі регулювання суспільних відносин, яке забезпечує верховенство права в суспільному житті, тобто панування в суспільному житті правових принципів справедливості й гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності, реальне забезпечення місця людини як вищої соціальної цінності [43, с. 5-6].

Специфічними причинами порушень митних правил є:

– високий рівень оподаткування, що не відповідає запитам юридичних та фізичних осіб, високі ставки митних податків і зборів. Загалом існуюча сьогодні в Україні податкова система через високі податкові ставки, а головне, нестабільність механізму оподаткування стала однією із основних причин загострення економічної кризи в країні. Незважаючи на проведення часткових податкових реформ, вона залишається дуже складною і аж ніяк не відповідає основним класичним принципам оподаткування, які були закладені в її основу [81, с. 153];

– неоднаковий податковий прес на суб'єктів господарювання. Зокрема найвищий рівень податкового тягара на окремі підприємства несуть рентабельні підприємства, які працюють на ринкових засадах, не мають податкових пільг і своєчасно та в повному обсязі сплачують обов'язкові платежі до бюджету та позабюджетних фондів. Фіскальний тягар таких підприємств становить близько 60%-80% доданої вартості, створеної на них. Набагато кращим є становище підприємств офіційної економіки, що користуються податковими пільгами. У разі своєчасного виконання зобов'язань перед державою обов'язкові платежі їх становлять не більше 1/3 доданої вартості [41, с. 3]. У привілейованому становищі перебувають підприємства офіційної економіки, що не лише користуються пільгами, а й не виконують вчасно зобов'язань перед державою, згодом отримуючи від неї “подарунок” у вигляді списання податкової заборгованості, а також підприємства “тіньового” сектору економіки. За оцінками західних експертів, податковий тягар на останній вид підприємств становить лише близько 7% доданої вартості, створеної на цих підприємствах [107, с. 49];

– наявність значної різниці між світовими та внутрішніми цінами на окремі групи товарів. Як слушно стверджує Чайковський Р. Й., поки існуватиме різниця у цінах на товари у двох державах, існуватимуть і порушення митних правил [116, с. 190];

– незахищеність фізичних, а також юридичних осіб – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від незаконних утисків, зловживань,

здирств з боку працівників митних органів усіх рівнів. Так, аналіз практики дотримання законності в правоохоронній діяльності митних органів України показує, що виконання правових норм при здійсненні функціональних обов'язків посадовими особами митних органів належним чином не забезпечене. За даними Державної митної служби основними підставами для складення адміністративних протоколів про корупційні діяння або порушення спеціальних обмежень працівниками митних органів є:

1) пропуск на митну територію України товарів без сплати встановлених платежів, без проходження митного контролю, заборонених до ввезення товарів тощо;

2) не заведення справи про порушення митних правил;

3) здійснення митного оформлення окремих груп товарів без наявності встановлених дозвільних документів, за документами з недійсними штампами;

4) порушення вимог порядку проведення митного контролю й митного оформлення при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон України і вимог технологічних схем;

5) пропуск за межі митної території України товарів з порушенням встановлених законодавством вимог;

6) порушення встановлених вимог при складенні у ході проведення митних процедур відповідних відомчих актів, внесення до них неповної чи недостовірної інформації;

7) виявлення працівниками правоохоронних органів у ході оперативних заходів у приміщеннях, столах тощо незначних сум грошових коштів (60-200 грн.), помічених спеціальною фарбою, незаконне одержання від суб'єкта комерційної діяльності матеріальних благ, послуг;

8) надання недостовірної інформації у поясненнях при розгляді адміністративної справи стосовно іншої особи [61, с. 10].

При дослідженні причин митних правопорушень важливо враховувати специфіку дії механізму протиправної поведінки особи, яка вчиняє

порушення митних правил у взаємодії з чинниками зовнішнього середовища. При здійсненні заходів щодо боротьби з порушеннями митних правил необхідно досліджувати не тільки сферу свідомого, але й підсвідомість, механізм формування стереотипів, установок. І, перш за все, враховувати той факт, що для законослухняної поведінки особи необхідна стереотипна готовність діяти правомірним чином. Чинником, який забезпечує законослухняну поведінку громадян у сфері дотримання митних правил, є позитивне емоційно-оцінне відношення особи до правових норм, що регулюють відносини з приводу переміщення предметів через митний кордон.

Вибір варіанту поведінки є результатом взаємодії зовнішньої ситуації з особливостями особи суб'єкта. Джерелом окремого порушення митних правил є взаємодія конкретної ситуації і властивостей особи, яка вчинила порушення митних правил.

Вчиненню порушень митних правил сприяють певні умови й обставини. Під умовами сприяння вчинення порушень митних правил розуміють комплекс явищ соціальної дійсності, які самі по собі не можуть породити порушення митних правил (слідство), але служать певними обставинами, які сприяють їх виникненню та існуванню [106, с.10].

Умовою, яка сприяє вчиненню конкретного порушення митних правил, є та конкретна життєва ситуація, в якій опинився правопорушник. Під конкретною життєвою ситуацією розуміється певне поєднання об'єктивних обставин у житті людини, що безпосередньо впливають на її поведінку в конкретний момент. В цілому поняття умов, які сприяють вчиненню порушення митних правил, не зводиться лише до життєвої ситуації, а має на увазі все те, що сприяє реалізації протиправних намірів. Сприятим вчиненню порушення митних правил може відсутність належного контролю з боку митних органів, недбале виконання митниками своїх обов'язків, їх недостатня уважність при здійсненні митного контролю [60, с. 61].

На нашу думку, варто акцентувати увагу на таких умовах вчинення порушень митних правил:

– супутніх, необхідних і достатніх:

1) супутні, тобто обставини місця та часу, які не впливають на події, що відбуваються, але які створюють загальний фон подій і явищ;

2) необхідні, без яких певне явище наступити не може;

3) достатні, тобто сукупність супутніх та необхідних умов [73, с. 81];

– суб'єктивних і об'єктивних. Суб'єктивні причини правопорушень – це відповідні елементи соціальної психології, які знаходять вияв у перекручених потребах, цілях, мотивах осіб, які вчиняють правопорушення. Суб'єктивні умови – демографічні й соціально-психологічні особливості населення (риси характеру, темперамент, стать). Об'єктивні умови правопорушень – недоліки організованого й технічного порядку, підтримуючи, а інколи й оживлюючи дії суб'єктивних та об'єктивних причин правопорушень [73, с. 82];

– економічних, соціальних, політичних і духовних тощо. Зокрема, спад економічної активності обумовив появу офіційно визнаного безробіття. В важкому становищі опинилися працівники, які фактично втратили роботу, але не зареєструвались як безробітні. Не можуть знайти роботи і молоді люди. Велика кількість з них стали безробітними відразу після закінчення навчальних закладів. Навряд чи викликає сумніви припущення, що багато безробітних ідуть у тіньову економіку або кримінальне середовище. Також усі ці труднощі, невпевненість в завтрашньому дні породжують конфлікти, ведуть до правопорушень. Отже, складні економічні умови життя більшості громадян України об'єктивно сприяють зростанню кількості правопорушень у митній сфері.

На вчинення митних правопорушень неабиякий вплив мають певні обставини. До обставин вчинення правопорушень у митній сфері, на нашу думку, можна віднести:

1) безкарність за численні проступки;

- 2) недосконалість нормативно-правової бази у сфері регулювання імпорту і боротьби з контрабандою;
- 3) неефективність профілактичних заходів;
- 4) корупційні прояви в митних органах, органах охорони державного кордону, інших правоохоронних і контролюючих органах;
- 5) скоєння інших злочинів і проступків посадовими особами митних органів;
- 6) зростання організованої злочинності та безкарність діяльності кримінальних угруповань;
- 7) недоліки кадрового, методичного, фінансового, технічного забезпечення діяльності митних органів;
- 8) недоліки у взаємодії митних органів з іншими суб'єктами профілактики порушень митних правил;
- 9) неоперативність взаємообміну інформацією із сусідніми державами;
- 10) необлаштованість державного кордону з державами СНД;
- 11) недоліки адміністративно-юрисдикційної діяльності митних органів.

Таким чином, визначення системи причин і умов вчинення порушень митних правил є важливою передумовою розроблення системи їх профілактики та визначення конкретних заходів боротьби з митними правопорушеннями. Дослідження виокремлених нами питань є надзвичайно важливим для успішного запобігання порушень правил у митній сфері та покращення діяльності митних органів.

1.3. Відповідальність за порушення митних правил відповідно до чинного законодавства

Відповідальність у митному праві є наслідком скоєного правопорушення. В даному випадку мова йде про порушення митних правил. Порушення вимог Митного кодексу України є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, які посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які МКУ передбачена адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені Митним кодексом, настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності [66, с. 45].

При вирішенні питання про притягнення особи до відповідальності за порушення митних правил необхідно керуватися нормами МК України. Відповідальність за порушення митних правил – обов'язок особи, яка їх порушила, нести негативні наслідки матеріального або особистого характеру, що передбачені нормами МК України. У митному праві передбачено адміністративну, цивільну, а за контрабанду і кримінальну відповідальність. Найбільш поширеною є відповідальність адміністративна – “накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру”. Для адміністративної і кримінальної відповідальності – об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Для цивільної відповідальності, яка в більшій мірі полягає в обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду – і наявність самої шкоди, протиправних дій, причинного зв'язку між шкодою, що виникла, і протиправними діями. При тому МКУ передбачено відшкодування

збитків у повному обсязі: прямих збитків і упущеної вигоди. Не виключено і компенсацію моральної шкоди [76, с. 27].

Під складом порушення митних правил розуміється встановлена в адміністративно-правових нормах відповідних статей Митного кодексу України сукупність ознак, які визначають протиправність і винність діяння, яке тягне за собою застосування адміністративно-правових санкцій, і відрізняють це діяння від інших правопорушень.

Склад порушення митних правил включає в себе ознаки, що характеризують зовнішній акт поведінки особи, його наслідки, ознаки, що характеризують особу правопорушника і його психічне ставлення до вчиненого.

До складу порушень митних правил відносяться такі елементи:

- об'єкт порушення митних правил;
- об'єктивна сторона порушення митних правил;
- суб'єкт порушення митних правил;
- суб'єктивна сторона порушення митних правил [97, с. 11].

Об'єктом порушень митних правил є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Об'єктивною стороною порушень митних правил є дії (бездіяльність), спрямовані на порушення митних правил. Під дією розуміється активна поведінка (вчинок) особи, в якій виражена зовні її воля і яка спрямована на спричинення певних негативних наслідків. Під бездіяльністю розуміють невиконання законних розпоряджень посадових осіб митних органів.

Суб'єктом порушень митних правил є осудна особа, яка досягла 16-річного віку, або посадова особа підприємства. Посадова особа підприємства – це керівник або інші працівники підприємства, які в силу постійного або тимчасового виконання трудових (службових) обов'язків відповідають за виконання вимог, встановлених Митним кодексом України, законами та іншими нормативно-правовими актами України, а також міжнародними

договорами України з питань митної справи, укладеними у встановленому законом порядку. Посадові особи підлягають відповідальності за порушення митних правил, якщо в їхні службові обов'язки входило забезпечення виконання встановлених МКУ вимог. Окрім цього, при скоєнні порушень митних правил підприємствами (юридичними особами) підлягають адміністративній відповідальності посадові особи цих підприємств [59, с. 266].

Говорячи про адміністративну відповідальність юридичних осіб за порушення митних правил, варто підкреслити, що в процесі провадження по цих справах щоразу виникає необхідність встановлювати правосуб'єктність відповідних юридичних осіб, для чого необхідно звертатися до їх засновницьких і реєстраційних документів. Це важливо робити тому, що за порушення митних правил підлягають адміністративній відповідальності самі юридичні особи, а не їх представництва і філії (відособлені підрозділи), що також мають правосуб'єктність і вступають у правовідносини від імені і за дорученням юридичної особи. У випадках, коли порушення митних правил скоєні посадовими особами представництв і філій юридичних осіб, до відповідальності повинні бути притягнуті юридичні особи, від імені і за дорученням яких вони були учасником відповідних правовідносин. Це, зрозуміло, не виключає можливості притягнення до адміністративної відповідальності і самого безпосереднього винуватця – представника юридичної особи [90, с. 15].

Суб'єктивна сторона порушень митних правил характеризується умисною формою вини або необережністю.

Порушення митних правил визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії (бездіяльності), передбачала її шкідливі наслідки і бажала (прямий умисел) або свідомо допускала (непрямий або евентуальний умисел) настання цих наслідків. Зрозуміло, що більшість порушень митних правил скоюється з умислом і має корисливий характер.

При встановлені суб'єктивної сторони порушення митних правил фізичними і посадовими особами митних органів постає питання про можливий стан неосудності, що передбачено законодавством України. Згідно з чинним законодавством України особа звільняється від відповідальності за порушення митних правил, якщо вона його скоїла в стані неосудності. Під неосудністю розуміється такий психічний стан суб'єкта, за якого він не міг усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними. Це виникає внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психіки (афекту), чи слабоумства, іншого хворобливого психічного розладу. Осудність і неосудність – поняття правові [92, с. 115].

Порушення митних правил визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії (чи бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення (самовпевненість) або не передбачала можливості настання цих наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити (недбалість).

Разом з тим не є порушенням митних правил дія, яка хоч і передбачена Митним кодексом, але вчинена у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що загрожує встановленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода менш значна, ніж відвернена.

Не є порушенням митних правил дія, яка хоч і передбачена Митним кодексом України, але вчинена у стані необхідної оборони, тобто при захисті встановленого порядку управління від протиправного посягання шляхом заподіяння правопорушнику шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [59, с. 267].

Говорячи про загальну характеристику порушення митних правил, слід зазначити, що митне законодавство виходить із загального вчення про правопорушення. Так, адміністративним правопорушенням визнається протиправна, винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян,

на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачена адміністративна відповідальність. До речі, в законі вказуються два терміни: “адміністративне правопорушення” і “адміністративний проступок” [37, с. 9].

Останній розглядається різновидом першого. Адміністративне правопорушення характеризується суспільною шкідливістю, протиправністю, винністю та адміністративною караністю. Адміністративне право України передбачає можливість звільнення від відповідальності за порушення митних правил за малозначності скоєного порушення. Питання про малозначність порушення митних правил вирішує посадова особа митних органів на основі фактичних матеріалів і обставин справи. При вирішенні такого питання необхідно враховувати характер самого діяння, обстановку й умови його здійснення, наявність (відсутність) шкідливих наслідків, незначний розмір заподіяного збитку, наявність обставин, що пом’якшують чи обтяжують відповідальність, і низку інших чинників. Нерідко це питання можна правильно вирішити лише з урахуванням усієї сукупності об’єктивних і суб’єктивних обставин і матеріалів кожної конкретної справи [37, с. 10].

За порушення митних правил можуть бути накладені такі стягнення:

- попередження;
- штраф;
- конфіскація товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України [88, с. 201].

Попередження або штраф можуть застосовуватися тільки як основний вид стягнення за вчинене правопорушення.

Конфіскація товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що

використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України, може застосовуватися як основний і як додатковий вид стягнення [67, с. 41].

За одне й те саме порушення митних правил може накладатися тільки основне або основне й додаткове стягнення. Якщо статтею, якою встановлюється відповідальність за порушення митних правил, передбачається основне й додаткове стягнення, застосування лише додаткового стягнення без основного не допускається, за винятком деяких випадків, передбачених Митним кодексом України.

Стягнення за порушення митних правил не може бути застосовано інакше, як на підставі та в порядку, встановленому Митним кодексом та іншими законами України.

Дотримання вимог законодавства в разі застосування стягнень за порушення митних правил забезпечується здійсненням систематичного контролю з боку митних органів вищого рівня та їхніх посадових осіб, права оскарження та інших установлених законодавством України заходів.

Адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу можуть бути накладені не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – два місяці з дня його виявлення [70, с. 58].

У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях правопорушника ознак порушення митних правил, стягнення у вигляді попередження, штрафу може бути накладено не пізніше як через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або про її закриття.

Вчинення контрабанди карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди [6].

У главі 57 розділу XVIII МКУ міститься перелік видів порушень митних правил, за які настає адміністративна відповідальність.

До них належать:

- порушення режиму зони митного контролю (ст. 329);
- неподання митному органу документів, необхідних для здійснення митного контролю (ст. 330). Перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України представлений у додатку Б;
- видача товарів, транспортних засобів без дозволу митного органу або їх втрата (ст. 331);
- недоставлення до митного органу товарів, транспортних засобів, документів (ст. 332);
- незупинення транспортного засобу (ст. 333);
- відправлення транспортного засобу без дозволу митного органу (ст. 334);
- причалювання до суден, що перебувають під митним контролем (ст. 335);
- неправомірні операції з товарами, транспортними засобами, що перебувають під митним контролем, зміна їхнього стану, користування та розпорядження ними (ст. 336);
- вантажні та інші операції, що проводяться без дозволу митного органу (ст. 337);
- пошкодження або втрата митного забезпечення (ст. 338);
- порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) митного контролю (ст. 339);
- недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340);
- пересилання через митний кордон України в міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 341);

- перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів і документів (ст. 342);
- неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем або на територіях спеціальних митних зон (ст. 343);
- неподання митному органу документів та зразків товарів для проведення дослідження (аналізу, експертизи) (ст. 344);
- переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 345);
- порушення порядку зберігання товарів на митних ліцензійних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 346);
- порушення встановленого порядку знищення (руйнування) товарів (ст. 347);
- порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення товарів (ст. 348);
- порушення зобов'язання про транзит (ст. 349);
- порушення встановленого маршруту переміщення товарів (ст. 350);
- дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем (ст. 351);
- дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 352);
- зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 353);
- використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати податків і зборів в інших цілях (ст. 354);
- дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати податків і зборів або зменшення їхнього розміру (ст. 355) [2].

До обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, законодавець відносить, зокрема, ті з них, що пом'якшують або обтяжують відповідальність. Ці дані можуть вплинути на розмір стягнення, що

накладається за порушення митних правил. Так, до обставин, що пом'якшують адміністративну відповідальність за порушення митних правил, слід віднести:

- 1) щире розкаяння винного;
- 2) відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди;
- 3) вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або збігу тяжких обставин чи сімейних обставин;
- 4) вчинення правопорушення неповнолітнім;
- 5) вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину до одного року. Цей перелік не є вичерпним. До пом'якшуючих обставин належить бездоганна трудова діяльність, похилий вік, наявність у порушника утриманців тощо [34, с. 148].

Навпаки, перелік обставин, які обтяжують адміністративну відповідальність за адміністративне, у тому числі й митне адміністративне правопорушення, є вичерпним. До таких обставин належать:

- 1) продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимоги уповноважених осіб її припинити;
- 2) повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила злочин;
- 3) втягнення у правопорушення неповнолітнього;
- 4) вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин;
- 5) вчинення правопорушення у стані сп'яніння.

Рішення посадової особи митного органу про звільнення правопорушника від відповідальності у зв'язку з малозначністю зробленого порушення митних правил повинно бути мотивоване в постанові про припинення провадження у справі [33, с. 67].

Однак деякі з використовуваних у законодавстві України термінів потребують тлумачення. Найбільш поширеним є повторне скоєння правопорушення. Під “повторним протягом року здійсненням порушення митних правил” варто розуміти нове порушення митних правил, що вчинено протягом року після ухвалення рішення про накладення стягнення за митне правопорушення. Очевидно, що здійснення порушення митних правил особою, яка вже раніше притягувалась до відповідальності за порушення митних правил, не може розглядатися як обставина, що обтяжує відповідальність, якщо декриміналізоване перше порушення закону. МК України введено новий принцип накладення стягнень при здійсненні однією особою двох чи більше порушень митних правил. На таку особу стягнення накладається за кожне правопорушення окремо без поглинання менш суворого покарання більш суворим. На практиці це означає, що у випадку кваліфікації дій особи, що скоїла порушення митних правил по двох і більше статтях МК України, посадова особа, що розглядає справу про порушення митних правил, накладає стягнення по кожній зі статей у межах їх санкцій. При цьому, на відміну від закріпленого в адміністративному законодавстві принципу накладення стягнень, менш суворе покарання не поглинається більш суворим (тобто фактично діє принцип додавання стягнень) [34, с.150].

Оскільки застосовувані митними органами заходи адміністративного впливу мають відповідати наслідкам допущеного порушення митних правил, конкретиці його здійснення, при рішенні питання з урахуванням пом’якшуючих обставин можна накласти стягнення менше нижчої межі, передбаченої МК України.

Висновки до розділу 1

Митні правопорушення є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які Митним кодексом передбачена адміністративна відповідальність.

У діючій митній практиці зустрічається значна кількість митних правопорушень. Зокрема Митний кодекс України 1991 р. передбачав 18 видів порушень митних правил, а Митний кодекс України 2002 р. розширив кількість видів порушень до 27. Порушення митних правил закріплені статтями 329-355 Митного кодексу України.

Причини порушень митних правил – це ті негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо породжують порушення митних правил. Причини порушень митних правил не слід ототожнювати з умовами їх вчинення.

Причини порушень митних правил можна поділити на загальні та специфічні. Загальними причинами порушень митних правил є: соціально-економічна криза в державі; затримки з виплатою офіційних зарплат; правовий нігілізм влади і населення держави; низький рівень правової культури громадян. Специфічними причинами порушень митних правил є: високий рівень оподаткування; неоднаковий податковий прес на суб'єктів господарювання; наявність значної різниці між світовими та внутрішніми цінами на окремі групи товарів; незахищеність фізичних, а також юридичних осіб від незаконних утисків, зловживань, з боку працівників митних органів.

Умови вчинення порушень митних правил слід поділяти на супутні, необхідні та достатні; суб'єктивні й об'єктивні; економічні, соціальні, політичні та духовні.

За порушення митних правил можуть бути накладені попередження; штраф; конфіскація товарів.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МИТНИХ ПРАВИЛ В УКРАЇНІ

2.1. Діюча практика провадження у справах про митні правопорушення

Боротьба із порушеннями митних правил є одним із завдань митних органів України відповідно до чинного законодавства. Ці завдання реалізуються під час здійснення оперативної діяльності та подальшого провадження у справі про порушення митних правил.

Юлдашев О. Х. наголошує на відмінностях понять “провадження у митних справах” та “митні розслідування”, стверджуючи, що “провадження у митних справах” є дещо вужче, ніж “митні розслідування”. Поняття “митне розслідування” не вживається в основному нормативно-правовому акті – Митному кодексі України, а разом з тим міститься в словниках-довідниках з митної справи [88, с. 201].

Приймаченко Д. В. визначає провадження в справах про порушення митних правил, що підвідомчі митним органам України, як комплекс взаємопов’язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне, всебічне, повне та об’єктивне з’ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до чинного законодавства, забезпечення виконання постанови, виявлення причин та умов, що сприяли скоєнню митних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання законів та зміцнення правопорядку та законності, що здійснюються спеціально уповноваженими службовими особами митних органів з метою виконання завдань, пов’язаних з митним регулюванням [98,

с. 9].

Митне розслідування – це система процесуальних дій, встановлених Митним кодексом України для виявлення та припинення правопорушень, своєчасне всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, її вирішення відповідно до чинного законодавства, забезпечення виконання постанов у справах, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню митних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення, запобігання правопорушень, зміцнення правопорядку та законності [50, с. 19].

На нашу думку, провадження в справах про порушення митних правил може досліджуватися у двох аспектах:

– у першому – його можна визначити як самостійний різновид провадження в справах про адміністративні правопорушення й аналізувати з точки зору статичного призначення його правової основи – системи процесуальних норм, що його утворюють;

– у другому аспекті ці норми можна розглядати у динаміці їх реального впливу на суспільні відносини в результаті їх здійснення та застосування. В цьому сенсі провадження в справах про порушення митних правил характеризується в дії як специфічна форма діяльності і зв'язків (відносин) різних суб'єктів, учасників даного провадження у конкретних правовідносинах.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність митних органів України у порівнянні з подібною діяльністю, що здійснюють інші органи, на думку Приймаченко Д. В., має ряд особливостей, що дає можливість вести мову про провадження в справах про порушення митних правил як про самостійний різновид провадження в справах про адміністративні правопорушення. Науковець називає такі особливості:

– по-перше, у реалізації митної політики діяльність органів митної служби України, спрямована на боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, є другорядною відносно інших видів діяльності;

– по-друге, митні органи здійснюють провадження лише з певної

специфічної категорії справ;

– по-третє, здійснення адміністративно-юрисдикційних повноважень митними органами прямо впливає з їх діяльності, пов'язаної з функціями митного контролю та митного оформлення;

– по-четверте, митні органи України виступають не лише як основний адміністративно-юрисдикційний орган у справах про порушення митних правил, а й сприяють забезпеченню розгляду таких справ органами, що мають статус правоохоронних, а також судами;

– по-п'яте, відомчими нормативними актами вводяться в обіг спеціальні поняття, такі як “митне розслідування” та “митне обстеження”, “пред'явлення предметів та документів для впізнання”, “вилучення предметів для забезпечення стягнення за порушення митних правил”, що дає право говорити про існування специфічного адміністративно-процесуального утворення, яким є митне розслідування у справі про порушення митних правил, в межах якого здійснюється комплекс особливих процесуальних дій, що спрямовані на встановлення фактичних даних у справі;

– по-шосте, адміністративно-юрисдикційні повноваження митних органів України та їх службових осіб в основному регламентовані підзаконними відомчими нормативними актами;

– по-сьоме, законодавством передбачений двоступеневий порядок провадження в справах про порушення митних правил: перший ступінь – розгляд справи митними органами і винесення постанови про накладення штрафу та другий – розгляд тієї ж справи суддею і вирішення питання про конфіскацію, якщо така передбачена; по-восьме, докладне та чітке нормативне регулювання повноважень митних органів та їх службових осіб [98, с. 8-9].

На основі вищезазначених особливостей проаналізуємо специфіку провадження у справах про митні правопорушення відповідно до діючого законодавства. Так, провадження у справах про порушення митних правил

здійснюється відповідно до Митного кодексу України, а в частині, що не регулюється ним, – відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення. Провадження у справі про порушення митних правил включає в себе виконання процесуальних дій, зазначених у статті 378 цього кодексу.

У зв'язку з вищезазначеним слід враховувати, що стаття 378 Митного кодексу України регламентує проведення лише однієї процесуальної дії, а саме – митного обстеження. Перелік всіх процесуальних дій у справі міститься у частині 2 статті 375 Митного кодексу України. Відповідно до даної статті до процесуальних дій належать:

- складання протоколу про порушення митних правил;
- витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил;
- вилучення товарів, транспортних засобів і документів;
- митне обстеження;
- пред'явлення товарів, транспортних засобів та документів для впізнання;
- призначення експертизи;
- взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи) [2].

Поняття провадження у статті 356 Митного кодексу України дещо звужене, оскільки відсутня факультативна стадія оскарження винесеної постанови як засіб реалізації конституційного права громадян на оскарження. Так само відсутня стадія виконання винесеної постанови у справі. Провадження у справі про порушення митних правил можна вважати логічно завершеним лише після того, як буде виконано постанову, винесену уповноваженою особою митного органу або судом [2].

Метою проведення процесуальних дій є отримання доказів, необхідних для правильного вирішення справи.

Справа про порушення митних правил порушується за наявності приводів і підстав, вказаних у статті 360 Митного кодексу України.

Інформація, яка надходить від громадян і відповідає вимогам для таких повідомлень, повинна бути перевірена митним органом у встановленому законом порядку. При цьому порушення митних правил вважатиметься таким, що безпосередньо виявлене посадовою особою митного органу.

Анонімні повідомлення перевіряються відповідно до чинного законодавства [99, с. 10].

Статтею 360 Митного кодексу України перераховані лише приводи для порушення справи про порушення митних правил. Підставою для порушення будь-якої справи завжди є наявність достатніх даних, що вказують на ознаки правопорушення (у даному випадку – порушення митних правил).

Справа про порушення митних правил вважається розпочатою з моменту складення протоколу про порушення митних правил (ст. 358 МК). Оформлення протоколу є однією з процесуальних дій, що проводяться у справі з метою отримання доказів, необхідних для правильного вирішення справи [101, с.12].

Перелік даних, які мають бути у протоколі, міститься у статті 363 Митного кодексу України. Серед них: – дата і місце складення протоколу; – дані щодо особи, яка склала протокол; – необхідні для розгляду справи відомості про особу, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил; – місце, час та суть порушення митних правил тощо [2].

Необхідно зазначити, що цей перелік даних не є вичерпним, оскільки пункт 8 частини 2 статті 363 Митного кодексу України передбачає можливість відображення у протоколі й інших необхідних для вирішення справи відомостей.

Важливим моментом під час оформлення протоколу про порушення митних правил є обов'язок посадової особи митного органу, яка уповноважена складати протокол про порушення митних правил, роз'яснити особі, яка притягується до відповідальності, її права. Ці права гарантовані

Конституцією України та закріплені статтями 363 та 366 Митного кодексу України [1; 2].

Перелік посадових осіб, уповноважених складати протоколи про порушення митних правил, міститься у статті 359 Митного кодексу України.

Необхідно зазначити, що поняття “особа, уповноважена складати протоколи про порушення митних правил” та “особа, яка здійснює провадження у справі про порушення митних правил” не є тотожними.

Відповідно до статті 362 Митного кодексу України, провадження у справі про порушення митних правил здійснюють:

- посадові особи підрозділу по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил митного органу, в зоні діяльності якого було виявлено таке порушення;

- посадові особи підрозділу по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил регіональної митниці у будь-якій справі про порушення митних правил, порушеній підпорядкованими регіональній митниці митними органами;

- посадові особи підрозділу по організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи у будь-якій справі про порушення митних правил, порушеній будь-яким митним органом України [2].

Посадова особа митного органу не може здійснювати провадження у справі, якщо вона є родичем особи, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, її представника, інших осіб, які беруть участь у провадженні у справі, а також коли існують інші обставини, які дають підстави вважати, що ця посадова особа може бути особисто заінтересована у вирішенні справи.

Протокол підписується посадовою особою, яка його склала. Якщо при складанні протоколу була присутня особа, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, протокол підписується і цією

особою, а за наявності свідків – свідками. Якщо особа, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, відмовляється підписати протокол, до протоколу вноситься відповідний запис.

Особа, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, має право дати пояснення та висловити зауваження щодо змісту протоколу, а також письмово викласти мотиви своєї відмови від підписання протоколу. Власноручно викладені цією особою пояснення додаються до протоколу, про що до протоколу вноситься відповідний запис із зазначенням кількості аркушів, на яких подано такі пояснення [57, с. 11].

Протокол складається у двох примірниках, один з яких вручається під розписку особі, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил. У разі відмови особи, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, одержати примірник протоколу до протоколу вноситься відповідний запис, який підписується особою, що склала протокол, та свідками, якщо вони є, після чого зазначений примірник надсилається цій особі за повідомленою нею або наявною в митному органі адресою (місце проживання або фактичного перебування). Протокол вважається врученим, навіть якщо особа, яка вчинила порушення митних правил і притягується до відповідальності, не перебувала за повідомленою нею адресою або місце проживання чи фактичного перебування було названо нею неправильно.

Протокол, а також вилучені товари, транспортні засоби та документи, зазначені в протоколі, передаються до митного органу, в зоні якого виявлено порушення митних правил. Відповідно до статті 168 Митного кодексу України, вищезазначені товари, транспортні засоби та документи зберігаються на складах митного органу, в зоні якого виявлено порушення митних правил. Вилучені товари, транспортні засоби та документи повинні бути перелічені у протоколі, що складаються в передбачених Кодексом випадках, або в доданому до нього описі з точним зазначенням кількості, міри, ваги та особливих ознак цих товарів, транспортних засобів та документів, а також вартості товарів, транспортних засобів [88, с. 209].

Вилучення товарів, транспортних засобів та документів – одна з процесуальних дій. Порядок проведення цієї процесуальної дії регламентовано статтею 377 Митного кодексу України.

У разі вчинення порушення митних правил особою, яка не має в Україні постійного місця проживання або адреси, допускається вилучення товарів, транспортних засобів у розмірах, необхідних для забезпечення стягнення штрафу або вартості товарів, транспортних засобів, зазначеної у частині 3 статті 405 Митного кодексу України [2].

Окремою процесуальною дією є витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил. Проведення цієї процесуальної дії передбачено статтею 376 Митного кодексу України. Згідно з цією статтею посадова особа митного органу, в провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, може витребувати документи, необхідні для розгляду справи.

Окремою процесуальною дією є проведення митних обстежень. Відповідно до статті 378 Митного кодексу України посадові особи митних органів, які мають достатні підстави вважати, що на території або в приміщеннях підприємств, або у транспортних засобах, що їм належать, знаходяться товари, що є безпосередніми предметами порушення митних правил, або товари із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортні засоби, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України, а також документи, необхідні для розгляду справи про порушення митних правил, можуть проводити митне обстеження таких територій, приміщень або транспортних засобів [2].

Статтею 379 Митного кодексу України регламентовано порядок проведення такої процесуальної дії, як пред'явлення товарів, транспортних засобів, документів для впізнання. Така дія може бути проведена за рішенням посадової особи митного органу, в провадженні якої знаходиться справа про

порушення митних правил. Товари, транспортні засоби, документи можуть бути пред'явлені особі, яка вчинила правопорушення, а також свідку [2].

Однією з можливих процесуальних дій по справі про порушення митних правил є призначення експертиз. Порядок проведення експертизи регламентовано статтями 369, 380, 381 Митного кодексу України. Експертиза призначається, якщо для з'ясування питань, що виникають у справі про порушення митних правил, виникла потреба у спеціальних знаннях з окремих галузей науки, техніки, мистецтва, релігії тощо [99, с. 14].

Статтею 382 Митного кодексу України регламентовано процесуальний порядок одержання проб та зразків для проведення експертизи.

Згідно з цією статтею, посадова особа митного органу, в провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, має право відбирати в осіб, які притягуються до відповідальності за порушення митних правил, а також в осіб, свідчення та участь яких у вивченні обставин порушення митних правил можуть мати істотне значення для провадження і розгляду справи, зразки підпису, почерку, а також брати проби і зразки товарів, необхідні для проведення експертизи [2].

Таким чином, Митний кодекс закріпив об'єктно-суб'єктний склад цієї процесуальної дії.

Щодо визначення осіб, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил, необхідно відзначити, що не існує єдиного підходу до їх якісних та кількісних характеристик. У теорії права прийнято вживати термін “суб'єкт провадження”.

Деякі науковці серед суб'єктів розрізняють “лідуючих суб'єктів” (державні органи та їх посадові особи, які мають державно-владні повноваження, розглядають справи та приймають рішення по них) та “власне учасників провадження” (особи, які не мають владних повноважень, мають різний ступінь зацікавленості у справі і зобов'язані сприяти провадженню в силу свого службового чи громадського обов'язку) [34, с. 57].

У Митному кодексі України визначено посадових осіб митних органів, які здійснюють провадження у справах про порушення митних правил (ст. 362) та осіб, які беруть участь у провадженні у справах про порушення митних правил (ст. 365) [2].

Правовий статус особи, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, визначено Митним кодексом України. Перелік прав, якими наділена така особа, міститься у статті 366 цього Кодексу.

Разом з тим особа, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, повинна дотримуватись вимог, передбачених Митним кодексом України, тобто виконувати процесуальні обов'язки, визначені чинним законодавством. Правові норми, що встановлюють обов'язки даного учасника провадження, як і його права, містяться у різних статтях Митного кодексу України (ст. ст. 366, 376, 382, 385, 398 МК) тощо [2].

Законні представники можуть доручити участь у справі іншій особі, обраній ними як представник (передоручення). Особи, які діють на підставі нотаріально посвідченої довіреності, таких повноважень не мають.

Особиста участь у справі громадянина не позбавляє його права мати по цій справі представника.

Законні представники користуються під час участі у справі всіма правами, зазначеними у статті 366 Митного кодексу України. Повноваження інших представників на участь у справі дають їм право на вчинення від імені осіб, яких вони представляють, усіх дій, зазначених у статті 366 цього Кодексу, крім оскарження постанови митного органу або суду (судді), одержання товарів або грошових сум у разі їх повернення. Повноваження представника на вчинення кожної із зазначених дій повинні бути спеціально обумовлені у виданій йому довіреності (у т.ч. передоручення).

Посадові особи митної служби України, а також судді, слідчі і прокурори не можуть бути представниками осіб, які притягуються до відповідальності, крім випадків, коли вони діють як батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники цих осіб [88, с. 211].

У розгляді справи про порушення митних правил може брати участь захисник, якого самостійно визначає особа, що притягується до відповідальності, з числа осіб, які є фахівцями в галузі права і за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Проведення у справі про порушення митних правил здійснюється українською мовою або мовою більшості населення даної місцевості.

Особи, які беруть участь у проведенні у справі про порушення митних правил і не володіють мовою, якою здійснюється проведення, мають право робити заяви, давати пояснення, подавати клопотання рідною мовою, а також користуватися послугами перекладача.

Виділення стадій проведення у справі про порушення митних правил є можливим, при аналізі статті 356 Митного кодексу України, яка визначає поняття проведення у справі про порушення митних правил [2].

Згідно з цією статтею, проведення у справі про порушення митних правил включає в себе виконання процесуальних дій, розгляд справи та винесення постанови.

Разом з тим завершальна стадія проведення передбачає виконання постанови митного органу у справі. Види постанов у справі про порушення митних правил закріплені статтею 391 Митного кодексу України.

Глава 62 Митного кодексу України регламентує порядок виконання постанов митних органів про накладення стягнення за порушення митних правил.

Існує два порядки розгляду справ про порушення митних правил (ст. 386 МК):

- розгляд справи митними органами;
- розгляд справи про порушення митних правил судовими органами.

Справи про порушення митних правил, передбачені статтями 329–335, 337, 338, 342–344, 346, 347, 354, 355 Митного кодексу, розглядаються митними органами [2].

Справи про порушення митних правил, передбачені статтями 336, 339-341, 345, 348–353 Митного кодексу, а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, віком від 16 до 18 років, розглядаються місцевими судами (суддями) за місцем розташування митних органів, посадові особи яких здійснювали провадження у цих справах [2].

Від імені регіональних митниць та митниць справи про порушення митних правил розглядаються керівниками цих митниць або їх заступниками, а від імені спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи – посадовими особами підрозділу по організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, уповноваженими на це керівником спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи або його заступниками [100, с. 5].

Справа про порушення митних правил розглядається суддею одноособово. У справі про порушення митних правил суд (суддя) виносить одну з постанов, передбачених частиною 1 статті 391 Митного кодексу України [60, с. 71].

Таким чином, провадження в справах про порушення митних правил є комплексом взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи. Основними стадіями провадження є складання протоколу і проведення інших процесуальних дій; розгляд справи; винесення рішення; оскарження рішення (факультативна стадія); виконання постанови. Провадження в справах про порушення митних правил відіграє значну роль у запобіганні правопорушенням, а також виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання законів, зміцнення правопорядку та законності.

2.2. Оцінка ефективності законотворчої діяльності в боротьбі з порушеннями митних правил

Основою митної політики кожної країни є забезпечення державних економічних інтересів та гарантування безпеки. Одним із головних шляхів досягнення цієї мети є ефективне виконання правоохоронних завдань у напрямі зовнішньоекономічної діяльності, а протидія митним правопорушенням – чи не найголовніше завданням митних органів України. Уряд України постійно приділяє увагу боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил. Підтвердженням цьому є Програма протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002–2005 роки [14] та Державна програма “Контрабанді – СТОП” на 2005–2006 роки [15]. Проте ефективність цієї діяльності суттєво обмежувалася моральною застарілістю та недосконалістю норм Митного кодексу України редакції 1991 р. Одним із головних його недоліків дослідники, зокрема С. О. Баранов [37], Н. В. Кізима [67], Т. О. Коломоєць [70], С. В. Ківалов [66] та інші, називали неузгодження його правових норм, які передбачали відповідальність за порушення митних правил та провадження в таких справах, із деякими нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Важливим кроком у цьому керунку було прийняття Митного кодексу редакції 2002 р., який набрав чинності з 1 січня 2004 р. Цей Митний кодекс відобразив низку новацій, пов’язаних як із здійсненням митного контролю й оформлення товарів і транспортних засобів, так і з запобіганням контрабанді та протидією порушенням митних правил.

Однак Митний кодекс України від 2002 року, на нашу думку, також не позбавлений недоліків, про що справедливо зауважують ряд науковців, зокрема С. В. Продайко [101], В. М. Прусс [103], В. М. Шевчук [118] та інші правознавці. Це суттєво ускладнює, а іноді навіть унеможлиблює ефективну боротьбу з порушеннями митного законодавства. Деякі норми Митного

кодексу піддались критичному аналізу В. А. Суворкіним [109], однак поза увагою залишився розділ XVIII кодексу “Порушення митних правил і відповідальність за них. Відповідальність осіб, які беруть участь у провадженні в справах про порушення митних правил”.

Тому проведемо аналіз та оцінку норм глави 57 цього розділу “Види порушень митних правил і відповідальність за такі правопорушення”, насамперед ефективності застосування санкцій за вчинення порушень митних правил.

На наш погляд, недостатньо виваженим є рішення законодавця про встановлення штрафів за вчинені порушення митних правил у фіксованому розмірі. Єдина методика обчислення штрафу, безперечно, полегшує його застосування, але, з іншого боку, як справедливо зазначає К. В. Бережна, така методика позбавлена гнучкості і не бере до уваги ймовірного розвитку динаміки вчинення правопорушень [40, с. 9].

Наприклад, за неподання митному органу у визначений законом термін необхідних документів для здійснення митного контролю товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, незалежно від подання письмової декларації (ст.330 МК) передбачено стягнення у вигляді попередження або накладення штрафу на громадян у розмірі до 5, а на посадових осіб підприємств – до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ). Очевидно, що метою встановлення цієї норми було зобов’язати відповідних осіб, які мають здійснити митне оформлення товарів, надавати митному органу необхідні документи у визначений термін. Проте встановлення відповідальності в такому вигляді, як це передбачено ст. 330 МК [2] цьому не сприяє, адже особа, яка не виконала зазначених вимог у встановлений термін, має сплатити мінімальний штраф у розмірі, що не перевищує 170 грн. Порівняно з вартістю товарів, що оформлюють у рамках зовнішньоекономічних контрактів, зазначені штрафні санкції є мізерними, і при цьому можливість його одноразового застосування не виключає того, що зазначена особа документів митному органу все ж

таки не подасть. І після цього будь-які правові підстави для забезпечення подання зазначеною особою необхідних документів у митний орган відсутні.

За видачу товарів і транспортних засобів без дозволу митного органу або їх втрату (ст. 331 МК) передбачений штраф від 500 до 1000 НМДГ. Отже, особи, які вчинили таке правопорушення, за яке одна з них мала сплатити митному органу податки і збори на суму 100 грн., а інша – 1 млн. грн., будуть нести однакову відповідальність – штраф у межах від 8500 грн. до 17000 грн. Аналогічно законодавець поставився й до встановлення покарання за недоставляння до митного органу товарів і транспортних засобів, що перебувають під митним контролем (ст. 332); порушення встановленого порядку, умов, заборон і обмежень щодо знищення (руйнування) товарів, що перебувають під митним контролем (ст. 347), використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати податків і зборів, в інших цілях, ніж ті, у зв'язку з якими було надано такі пільги (ст. 354) та за дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати податків і зборів або зменшення їхнього розміру (ст. 355) [2].

Отже, зазначені норми мають превентивний характер виключно щодо товарів, сума податків і зборів під час митного оформлення яких не перевищує встановленого фіксованого розміру штрафу, і які абсолютно не попереджують вчинення порушень митного законодавства, якщо сума платежів, що підлягають стягненню, перевищує встановлений за такі правопорушення розмір штрафу. Ми вважаємо, що штраф у зазначеній категорії митних правопорушень має бути встановлений тільки пропорційно сумі платежів, які б мали бути сплачені в разі митного оформлення товарів, утрачених, недоставлених до митного органу, незаконно звільнених від сплати податків і зборів тощо. До речі, ст.ст. 119, 120 МКУ попередньої редакції передбачали штраф пропорційно до розмірів отриманої пільги чи суми несплачених мита і зборів, що, на наш погляд, було логічно.

Схожою є ситуація з правопорушеннями, за вчинення яких передбачено застосування альтернативних санкцій у вигляді штрафу або

конфіскації предметів правопорушення. У МКУ від 1991 року за недекларування товарів (ст. 118 МК) або переміщення їх через митний кордон з приховуванням від митного контролю (ст. 115 МК) було передбачено можливість накладення фіксованого штрафу без конфіскації товарів [3]. Практика розгляду таких справ свідчить, що коли сума платежів, які підлягали сплаті, суттєво перевищувала розмір передбаченого штрафу, суди в непоодиноких випадках приймали рішення про накладення мізерного штрафу без конфіскації товарів [109, с. 32].

Варто наголосити, що попри зауваження і пропозиції науковців та фахівців, у МКУ від 2002 року законодавець не тільки не виправив зазначених недоліків, а й поширив їх на інші склади правопорушень. Тепер альтернативну санкцію у вигляді фіксованого штрафу або конфіскації предметів порушення митних правил мають статті, що передбачають відповідальність за недекларування товарів і транспортних засобів (ст. 340 МК), порушення зобов'язання про зворотне ввезення чи вивезення (ст. 348 МК) та про транзит товарів (ст. 349 МК); дії, спрямовані на переміщення товарів з приховуванням від митного контролю (ст. 352 МК) та поза митним контролем (ст. 351 МК); зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 353 МК). І в усіх цих статтях максимальний розмір штрафу становить 1000 НМДГ, тобто 17000 грн. Така побудова санкцій, як і в попередньому випадку, є запобіжною мірою щодо вчинення тільки дрібних правопорушень [109, с. 33].

Отже, беручи до уваги високу латентність порушень митних правил, превентивного значення аналізовані статті МКУ майже (або й узагалі) не мають.

Неналежну увагу, на нашу думку, законодавець приділив також ст.ст. 333 і 334 МКУ – не зупинення транспортного засобу в зоні митного контролю та відправлення транспортного засобу без дозволу митного органу.

Ці статті передбачають відповідальність за правопорушення, щодо яких М. І. Костін зазначив, що вони не знайшли свого відображення в МКУ – переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України “проривом” [77, с. 46]. Відповідальність, передбачена за вчинення цих правопорушень, неадекватна можливим збиткам – до 85 грн. для громадян, і до 170 грн. для посадових осіб підприємств. При цьому навіть ст. 329 МК за порушення режиму зони митного контролю, тобто переміщення через межі зони митного контролю і в її межах товарів, транспортних засобів і громадян, які не перетинають митного кордону, або проведення господарських робіт без дозволу митного органу, що спричиняє значно меншу суспільну шкоду, ніж передбачені ст.ст. 333 і 334 МК, є надто суворою, що незрозуміло й нелогічно.

Важко погодитися із законодавцем, що переміщення товарів і транспортних засобів поза митним контролем із використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем можуть здійснювати виключно посадові особи митного органу (ст. 351 МК). Зауважимо, що контроль за додержанням режиму в пунктах пропуску через державний кордон України покладено на військовослужбовців Держприкордонслужби [7]. Тому в'їзд у пункт пропуску, переміщення в його межах, а також виїзд із нього регулюють саме вони. Отже, цілком імовірною є ситуація, коли внаслідок зловживання службовим становищем посадові особи саме Держприкордонслужби, а не митного органу можуть пропустити в Україну товари без здійснення митних процедур. У такому випадку зазначене правопорушення буде кваліфікуватися не як незаконне звільнення від митного контролю і, як наслідок, переміщення товарів поза митним контролем, а лише не зупинення транспортного засобу. До речі, ст. 116 МК редакції 1991 р. передбачала відповідальність за переміщення товарів поза митним контролем шляхом незаконного звільнення від митного контролю з боку будь-якої особи [3]. Вилучення цієї норми з МКУ від 2002 року принаймні щодо службовців

Держприкордонслужби вважають необґрунтованим 78% із 250 працівників митних органів, безпосередньо пов'язаних зі здійсненням митного контролю, яких було опитано Суворкіним В. А. [108, с. 5].

Окрім цього, зазначимо, що наявна некоректність МКУ від 2002 року у визначенні дефініцій вносить додаткові проблеми у застосування норм. Зокрема в п. 40 ст. 1 МКУ поняття “транспортні засоби” визначено як будь-які засоби авіаційного, залізничного, автомобільного транспорту, що використовують виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України [2]. Отже, транспортних засобів, яких не використовують тільки з цією метою (наприклад, транспортні засоби приватних осіб), ця стаття не стосується. Тому вони відповідно до п. 39 цієї ж статті входять до складу поняття “товари”, а правопорушення, передбачене ст.ст. 333 і 334 МК, не має до них відношення, оскільки в цих статтях передбачена відповідальність про незупинення чи відправлення без дозволу митного органу тільки транспортних засобів.

Протилежною є ситуація у ст. 348 МКУ від 2002 року, що передбачає відповідальність за порушення зобов'язання про зворотне вивезення та ввезення товарів, а транспортних засобів у диспозитивній частині цієї статті не згадано. Отже, невиконання зобов'язання про зворотне ввезення або зворотне вивезення транспортних засобів за межі митної території України не тягне за собою відповідальності осіб за порушення митних правил.

На нашу думку, важко погодитися з рішенням законодавця виокремити правопорушення, пов'язані з порядком проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю, передбачене ст. 339 МК, що відмежовує це правопорушення від недекларування товарів (ст. 340 МК) і від переміщення товарів із приховуванням від митного контролю (ст. 352 МК). Тому особа, яка переміщує в такий спосіб товари, наркотичні засоби та інші обмежені до переміщення через митний кордон предмети, не підлягає і кримінальній відповідальності за контрабанду, оскільки ст.ст. 201 і 305 КК України встановлено, що контрабанда – переміщення виключно поза митним

контролем або з приховуванням від такого контролю. Попри це, прямуючи так званим “зеленим коридором”, особи не подають для обов’язкового митного огляду своїх транспортних засобів і багажу. Такий огляд здійснюють вибірково, якщо таке рішення прийме посадова особа митного органу. Отже, виявити порушення митних правил в осіб, які проходять через зону (коридор) спрощеного митного контролю, набагато складніше, ніж у тих, хто переміщується із заповненням декларації та з оглядом багажу і транспортного засобу. У зв’язку з цим імовірність переміщення товарів із порушенням митного законодавства саме “зеленим коридором” є набагато вищою. Проте санкцію за таке порушення законодавець встановив значно м’якше за переміщення з недекларуванням чи приховуванням товарів і предметів від митного контролю. Безперечно, це сприяє тому, що правопорушники надають перевагу саме зонам (коридорам) спрощеного митного контролю.

Зауважимо, що законодавство більшості країн СНД таке правопорушення не виділяє в самостійний склад і кваліфікує як приховування від митного контролю, недекларування або недостовірне декларування. При цьому ці способи незаконного переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України здебільшого є однією з ознак кримінально караної контрабанди.

У МКУ від 2002 року не виправлено недоліку попереднього кодексу щодо нечіткості у встановленні підстав для притягнення до відповідальності за порушення митних правил за недоставляння до митного органу товарів, транспортних засобів і документів (ст. 332 МК) та порушення зобов’язання про транзит (ст. 349 МК) [2]. Багаторічна практика боротьби з такими правопорушеннями довела необхідність розмежувати недоставляння товарів і транспортних засобів у встановлений митним органом термін (тобто запізнення) та їх недоставляння взагалі. Натомість законодавець у диспозитивній частині ст. 332 МКУ взагалі про такий термін не згадує. Це потрібно розуміти так, що він визначає відповідальність не за порушення

терміну доставки товарів, транспортних засобів і документів, а за їх недоставляння в митний орган. Але це призводить до того, що їх доставляння в митний орган із будь-яким запізненням фактично не є порушенням митних правил. У ст. 349 МК така помилка відсутня і передбачено настання відповідальності за порушення митних правил у разі не вивезення за митний кордон України товарів і транспортних засобів, увезених із метою транзиту через територію України, у термін, який визначив митний орган. Проте розмежування запізнення і недоставляння загалом, яке змушує митні органи вживати відповідні заходи щодо розшуку товарів, транспортних засобів та правопорушника, відсутнє. Не взято до уваги навіть можливості незначного запізнення перевізника за обставин, які не є аварією чи дією непереборної сили, і відповідно до ст. 321 МКУ виключають відповідальність це правопорушення [108, с. 5].

Комп'ютерні програми, за допомогою яких у митних органах здійснюють контроль за товарами і транспортними засобами, що перебувають під митним контролем і переміщуються з одного митного органу в інший, вимагають чіткої фіксації часу їхньої доставки. Отже, запізнення вантажоперевізника на кілька хвилин створює склад правопорушення за ст. 349 МКУ і відповідно до ст. 377 МКУ вилучення товарів, що є безпосередніми предметами порушеннями митних правил. А розглядати цю справу (за ч. 2 ст. 386 МК) має виключно суд. При цьому санкцією, передбаченою за таке правопорушення, є штраф у розмірі від 500 до 1000 НМДГ або конфіскація цих товарів та транспортних засобів. Очевидно, що за таке дрібне порушення застосування санкцій, передбачених ст. 349 МК, є недоцільним [60, с. 67]. У зв'язку з цим і митним органам, і судові додано зайвої роботи, яка, на наш погляд, тільки гальмує нормальний розвиток зовнішньоекономічного товарообігу і транзитних товаропотоків через територію України, а попри це, і створює підґрунтя для зловживань.

З іншого боку, якщо ж перевізник документально підтверджує факт аварії або дії непереборної сили, то згідно зі ст. 321 МКУ це виключає

відповідальність за порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення товарів (ст. 348 МК), порушення зобов'язання про транзит (ст. 349 МК), видачу товарів, транспортних засобів без дозволу митного органу або їх втрату (ст. 331 МК), недоставляння до митного органу товарів, транспортних засобів, документів (ст. 332 МК), та порушення встановленого маршруту переміщення товарів (ст. 350 МК). При цьому зовсім незрозуміло, чому МКУ не вимагає того, щоб перевізник підтвердив застосування передбачених ст. 159 МКУ заходів щодо забезпечення збереження товарів та недопущення будь-якого їх використання, термінового повідомлення найближчого митного органу про обставини події та перевезення товарів до найближчого митного органу або доставку посадових осіб митного органу до місцезнаходження товарів, або пояснив, чому не вжито цих заходів [108, с. 7].

Таким чином, на основі оцінки ефективності законотворчої діяльності в боротьбі з митними правопорушеннями можна стверджувати, що діюче митне законодавство не позбавлене недоліків стосовно нормативного регулювання порушень митних правил. На нашу думку, щоб створити умови для однозначного розуміння норм та їхнього застосування, підвищити їхнє превентивне значення у протидії митним правопорушенням, необхідно усунути обґрунтовані вище недоліки, беручи до уваги досвід інших країн.

2.3. Аналіз стану, структури та динаміки митних правопорушень в Україні

Проблема митних правопорушень в Україні набула значної актуальності, і боротьба з цим негативним явищем є одним із першочергових завдань держави у справі захисту її економічних інтересів. Річ у тім, що порушення митних правил тісно пов'язані з фінансово-кредитною системою

держави, зовнішньоекономічною діяльністю, паливно-енергетичною сферою, сферою оподаткування та легального підприємництва, приватизації, інвестицій. Значна частина експортно-імпортних товаропотоків в Україні має контрабандне походження, що негативно впливає на стан розвитку вітчизняної економіки, дестабілізує внутрішній ринок та є основою для вчинення корупційних дій в державних та місцевих органах влади [35, с. 54].

У результаті порушень митних правил збитків зазнають інтереси вітчизняного товаровиробника. Нелегальне ввезення іноземних товарів зменшує попит на українську продукцію. Крім того, результати такої злочинної діяльності негативно впливають на суспільні відносини у сфері захисту життя та здоров'я громадян (контрабанда зброї та боєприпасів, ядерних матеріалів та речовин), позбавляють їх права на користування культурними цінностями, історичним надбанням нашої держави [111, с. 34].

Це дає підстави нам стверджувати, що митні правопорушення слід вважати однією з найнебезпечніших загроз національній безпеці України на сучасному етапі. Ця загроза посилюється й за рахунок зовнішніх чинників, зокрема політики транснаціональних корпорацій та злочинних організацій, спрямованій на використання кримінальних схем у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД), через що більшість фінансових потоків перебуває поза оподаткуванням, розширюється тіньовий сектор економіки.

Узагальнена інформація Генеральної прокуратури свідчить про існування кількох стабільних злочинних механізмів контрабанди та ухилення від сплати митних платежів у повному обсязі як на внутрішніх, так і прикордонних митницях. Зокрема, на всій митній території України мають місце факти вивезення вантажів із зазначенням у товаросупровідних документах неправдивих відомостей щодо їх вартості. Для досягнення злочинної мети підприємцями також використовуються так звані “прямі” контракти, які нібито укладені безпосередньо виробником продукції в країні відправника та фірмою-імпортером в Україні з фіксацією цін на товари. У

більшості випадків зазначені контракти є фіктивними, особливо це стосується угод, укладених з китайськими та турецькими фірмами [27].

Масового розповсюдження набули схеми імпорту товарів із використанням в якості відправників фірм, зареєстрованих в офшорних зонах, які без будь-яких фіскальних наслідків можуть здійснювати “збиткові” поставки товарів в Україну із документальним заниженням їх вартості через митні ліцензійні склади на прикордонних територіях країн Євросоюзу (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії).

Найбільш типовими контрабандними схемами та механізмами, що застосовуються на митницях, продовжують залишатися переміщення вантажів без оформлення митних документів, сплати платежів і податків, фіксації в обліках відповідних служб (“чорні” схеми) та зниження фактурної вартості й кількості задекларованих вантажів шляхом підміни або підробки товарно-супровідних документів, маніпуляції з кодуванням товарів (“сірі” схеми). Розповсюдженим є переміщення товарів поза пунктами пропуску на ділянках “зеленого” кордону з Придністров’ям.

Вказані протиправні прояви мають характерні особливості залежно від регіону, виду транспорту, пори року та рівня активності контролюючих органів [46, с. 43].

Широкого розповсюдження набули факти контрабанди та порушення митних правил при ввезенні на митну територію України автотранспортних засобів. Одна з найпоширеніших таких контрабандних схем – заниження митної вартості автомобілів. При ввезенні майже кожного автомобіля реальна вартість занижується від трьох до 20 разів.

Треба відмітити, що загальноукраїнський процес заниження митної вартості товарів триває з 2005 року.

Ще одна схема, коли автомобілі, які були в експлуатації терміном до року, оформлялися, як нові, з нульовою ставкою акцизу. При цьому довести, що конкретний автомобіль не є новим, а вже експлуатувався півроку чи рік, дуже важко. Крім того, в Україну завозять автомобілі, що були у

користуванні понад вісім років. Їх оформляють як гуманітарну допомогу. Проте, відповідно до ст. 1 Закону України “Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів” [9] такі автомобілі взагалі не підлягають пропуску через кордон до України [46, с. 44].

Про розповсюдження проявів порушення митних правил в Україні можна скласти уяву на підставі аналізу статистичних даних митних і правоохоронних органів. При цьому слід вказати на їх обмежену практичну цінність, оскільки порушенням митних правил притаманний високий рівень латентності. При аналізі даних про митні правопорушення необхідно враховувати, що сукупність порушень митних правил характеризується певними ознаками, що, як стверджує Серих О. В., властиві їй саме як цілісному явищу, на відміну від властивостей і ознак окремого правопорушення, зокрема станом, структурою, динамікою [106, с. 12].

З метою детального аналізу митних правопорушень та розробки шляхів боротьби з ними охарактеризуємо стан митної делікатності з урахуванням того, що стан деліктності – це кількість проступків в абсолютних цифрах або відносних показниках, показниками поширеності митної деліктності вважається її рівень (абсолютні числа правопорушень, правопорушників) та інтенсивність (коефіцієнти або відсотки) (табл. 2.1).

Аналіз митних правопорушень в Україні протягом 2009-2011 рр.

(складено автором на основі [29-31])

№ п.п.	Показник	2009 р.	2010 р*.	2011 р.*	Відхилення показників 2011 р. від			
					2009 р.		2010 р.	
					абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Кількість виявлених порушень митних правил, тис. протоколів	22	23	24	2	9	1	4,3
1.1.	<i>на загальну суму, млрд. грн.</i>	14,6	19	18,4	3,8	26	-0,6	-3,2
2.	Кількість запровадження справ про порушення митних правил	451	525	567	116	25,7	42	8
2.1.	<i>на загальну суму, млн. грн.</i>	135,7	185,9	192,4	56,7	41,8	6,5	3,5
3.	Кількість порушених кримінальних справ про контрабанду	66	365	336	270	409	-29	-7,9
3.1.	<i>на загальну суму, млн. грн.</i>	231,6	673,0	437,6	206	88,9	-235,4	-35
4.	Кількість розглянутих у суді справ про порушення митних правил	257	303	284	27	10,5	-19	-6,3
5.	Кількість випадків застосування конфіскації	10175	9821	9935	-240	-2,4	114	1,2
5.1	<i>на загальну суму, млн. грн.</i>	318	141,6	168,7	-149,3	-46,9	27,1	19,1
6.	Кількість випадків накладення штрафів	158	359	403	245	155	44	12,3
6.1	<i>на загальну суму, тис. грн.</i>	987	1267	1138	151	15,3	-129	-10,2

*у таблиці наведено дані за 11 місяців 2010 та 10 місяців 2011 років.

На основі аналізу даних, відображених у табл. 2.1., можна зробити наступні висновки:

1) за 10 місяців 2011 року було виявлено митних правопорушень на 2 тис. більше, ніж у 2009 році, і на 1 тис. більше, ніж у 2010 році, про що свідчить збільшення кількості складених протоколів. В результаті у 2011 році до державного бюджету України надійшло 18,4 млрд. грн., що на 3,8 млрд. грн. більше, ніж у 2009 році (на 26%), проте на 0,6 млрд. грн. менше, ніж у 2010 році (на 3,2%);

2) за 10 місяців 2011 року запроваджено 567 справ про порушення митних правил, що на 116 справ більше, ніж у 2009 році, і на 42 справи більше, ніж у 2010 році. При цьому загальна сума запровадження справ про порушення митних правил у 2011 році становила 192,4 млн. грн., що на 56,7 млн. грн. більше, ніж у 2009 році та на 6,5 млн. грн. більше, ніж у 2010 році;

3) за підсумками діяльності митних органів України за 10 місяців 2011 року можна констатувати, що кількість порушених кримінальних справ про контрабанду значно зросла у порівнянні з попередніми роками. Так, у 2011 році було порушено 336 кримінальних справ за фактом контрабанди, що на 270 кримінальних справ більше, ніж у 2009 році (на 409%), проте на 29 справ менше, ніж у 2010 році (на 7,9%). Щодо загальної вартості порушених кримінальних справ про контрабанду, то у 2011 році цей показник становив 437,6 млн. грн., що на 206 млн. грн. більше, ніж у 2009 році, однак на 235,4 млн. грн. менше, ніж у 2010 році;

4) за 10 місяців 2011 року у судах України було розглянуто 284 справи про порушення митних правил, що на 27 справи більше, ніж у 2009 році, однак на 19 справ менше, ніж у 2010 році. Тобто у 2011 році судове провадження у справах про порушення митних правил зменшилось на 6,3% у порівнянні з попереднім роком;

5) кількість випадків застосування конфіскації у 2011 році характеризується зростанням. Так, за 10 місяців 2011 року вона зросла на 114 у порівнянні з 2010 роком, тобто на 1,2%, хоча варто зазначити, що у

порівнянні з 2009 роком дещо знизилась – на 240 (на 2,4%) випадки. У 2011 році вартість конфіскації становила 168,7 млн. грн., що на 149,3 млн. грн. менше, ніж у 2009 році, проте на 27,1 млн. грн. більше, ніж у 2010 році;

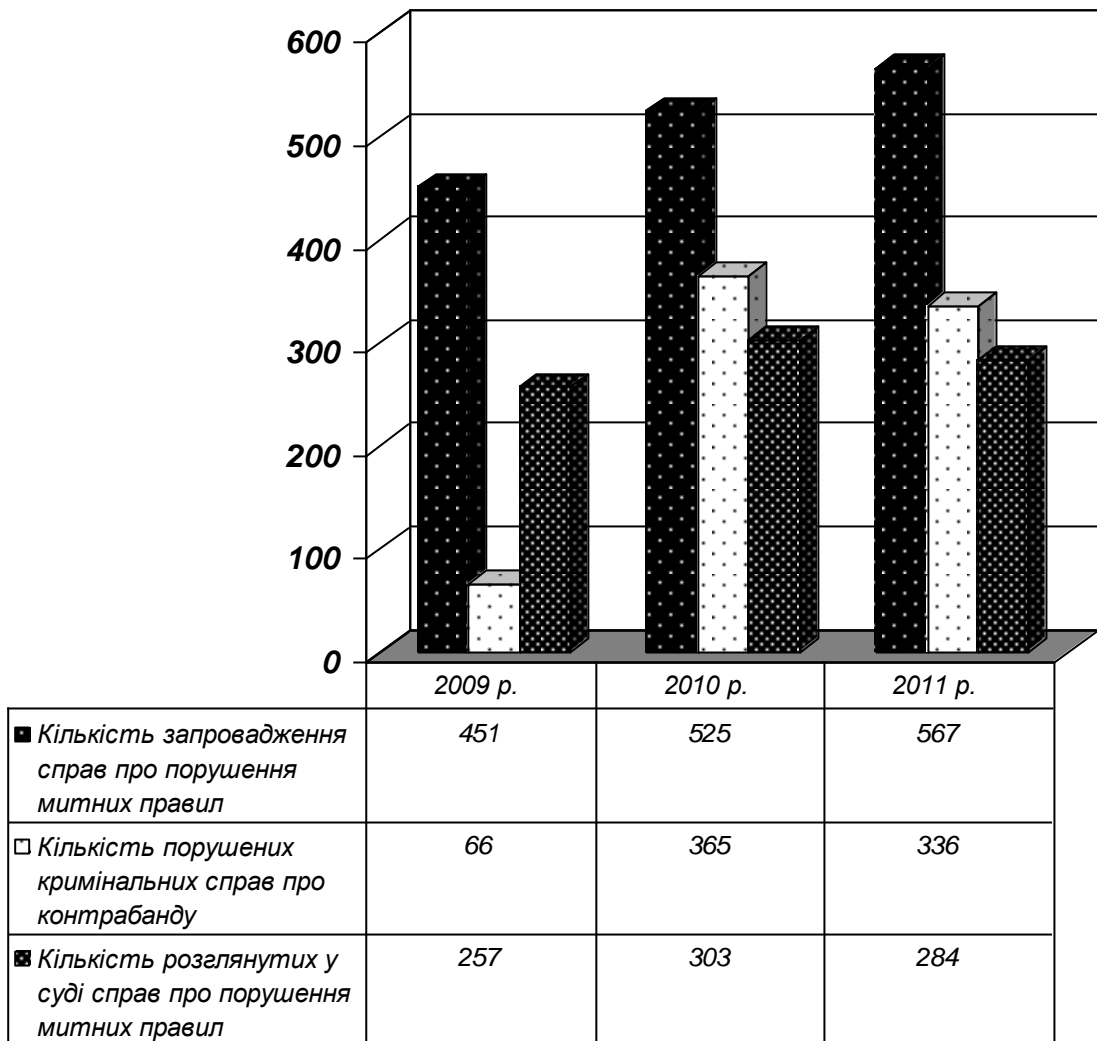
б) протягом 10 місяців 2011 року було зафіксовано 403 випадки накладення штрафу в результаті порушення митних правил, тобто на суму 1138 тис. грн. Цей показник є на 245 випадків більшим, ніж у 2009 році, тобто на 155%, і на 44 випадки більшим, ніж у 2010 році, тобто на 12,3%. У результаті у 2011 році було стягнуто в бюджет на 151 тис. грн. більше, ніж у 2009 році, однак на 129 тис. грн. менше, ніж у 2010 році.

Таким чином, можна підсумувати, що за 10 місяців 2011 році спостерігається незначне зменшення порушень митних правил у порівнянні з 11 місяцями попереднього року, що свідчить про зменшення загрози економічній безпеці нашої держави.

Як вже було зазначено, одним із елементів, що характеризує сукупність митних правопорушень є їхня динаміка. Під динамікою митної деліктності Серих О. В. пропонує розуміти зміну (збільшення, зменшення) кількісних та якісних показників порушень митних правил в цілому за певний період часу (тиждень, місяць, рік, п'ять років тощо) на тій або іншій території [106, с. 12].

Для відображення динаміки показників, що характеризують порушення митних правил, на основі даних табл. 2.1 нами побудований рис. 2.1

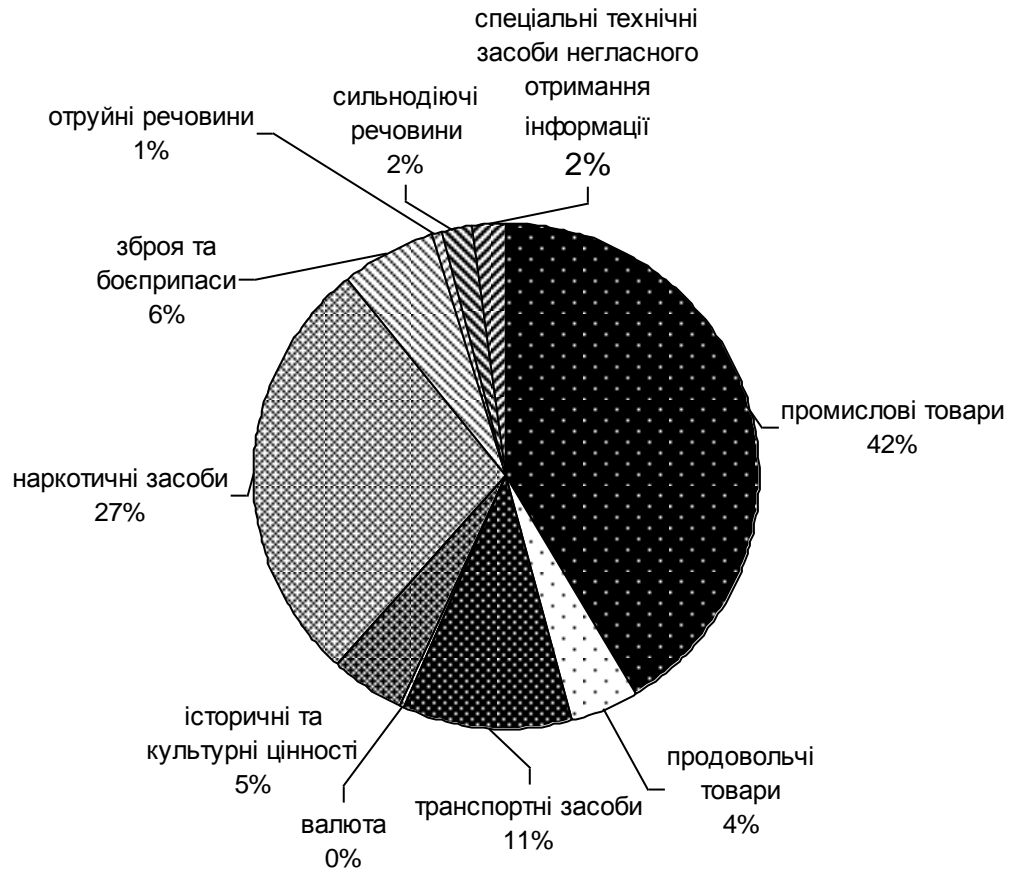

Рис. 2.1. Динаміка показників, що кількісно характеризують порушення митних правил

Рис. 2.1 демонструє, що є чітка тенденція зростання кількості запровадження справ про порушення митних правил, однак нема тенденції зростання чи спадання кількості порушених кримінальних справ про контрабанду, розглянутих у суді справ про порушення митних правил протягом аналізованого періоду (2009–2011 рр.). Так, у період 2009–2010 рр. спостерігалось збільшення кількості справ по всіх показниках, проте з 2010 року кількість порушених справ про контрабанду та кількість розглянутих у суді справ про порушення митних правил зменшується.

Як зазначалось нами вище, за даними Державної митної служби України протягом 10 місяців 2011 року митними органами України порушено 336 кримінальних справ про контрабанду на суму 437,6 млн. грн. Зважаючи на значне збільшення граничного значення контрабанди (на 43,6%), за 10 місяців 2011 року порівняно з 11 місяцями 2010 року кількість кримінальних справ зменшилась на 7,99% (-29 справ), і вартість предметів контрабанди зменшилась на 35% (-235,4 млн. грн.). При цьому предметами контрабанди за вказаний період були:

- промислові товари – 141 кримінальна справа на суму 344,1 млн. грн.;
- продовольчі товари – 15 кримінальних справ на суму 52,8 млн. грн.;
- транспортні засоби – 37 кримінальних справ на суму 39,2 млн. грн.;
- валюта – 1 кримінальна справа на суму 956,6 тис. грн.;
- історичні та культурні цінності – 16 кримінальних справ на суму 158,25 тис. грн.;
- наркотичні засоби – 93 кримінальні справи;
- зброя та боєприпаси – 21 кримінальна справа на суму 100 тис. грн.;
- отруйні речовини – 2 кримінальні справи;
- сильнодіючі речовини – 6 кримінальних справ;
- спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації – 8 кримінальних справ [28].

Рис. 2.2. Структура кримінальних справ про контрабанду за 10 місяців 2011 року (складено автором на основі [28])

Як видно з рис. 2.2, найбільшу питому вагу у структурі предметів контрабанди протягом 10 місяців 2011 року займали промислові товари (42%). Поряд з ними значну частку у структурі предметів контрабанди за аналізований період займали наркотичні засоби (27%). Контрабанда транспортних засобів займає третє місце у структурі предметів контрабанди за 10 місяців 2011 року і становила 11%. Найменша частка припадає на валюту – 0,3%.

Варто зазначити, що у 2011 році передбачалися деякі зміни до порядку кваліфікації контрабанди. Так, пунктом 22.5 статті 22 Закону України від 22.05.2003 № 889–IV “Про податок з доходів фізичних осіб” визначено, що коли норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум,

то для цілей їх застосування використовується сума у розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства у частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 6.1.1 пункту 6.1 статті 6 цього Закону [11]. Відповідно до підпункту 6.1.1 пункту 6.1 статті 6 Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” податкова соціальна пільга дорівнює 50 відсоткам однієї мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року [11]. У відповідності до статті 22 Закону України від 23.12.2010 № 2857–VI “Про Державний бюджет України на 2011 рік” з 1 січня 2011 року встановлений розмір мінімальної заробітної плати становив 941 грн. [10]. Таким чином, розмір податкової соціальної пільги на 2011 рік становив 470,5 грн.

Беручи до уваги викладене, як контрабанда кваліфікується переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю товарів вартістю 470500 грн. і більше, при наявності достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину [32].

Варто зауважити, що з 17 січня 2012 року набув чинності Закон, яким декриміналізовано товарну контрабанду. Митна служба почала працювати у правоохоронній сфері виключно економічними важелями. За період з 17 січня 2012 року порушено 78 справ за, так званими, «контрабандними» статтями. Загальна вартість предметів правопорушення понад 1 млн. грн. З урахуванням нових санкцій (конфіскація + 100% штраф) у відомстві передбачають, що в бюджет лише за справами порушеними за тиждень має надійти не менше 2 млн. грн. Але головна ціль декриміналізації це те, що правопорушник повинен відчувати невідворотність і суворість відповідальності за незаконне переміщення товарів. І це буде ефективною профілактикою правопорушень [27].

Аналізуючи порушення митних правил варто зазначити, що для них характерне таке явище, як латентність, тобто порушення митних правил, які

за тих чи інших причин залишилися не виявленими або не зареєстрованими уповноваженими на те органами. Для митних правопорушень притаманний високий ступінь латентності. Науковці причини даного явища пояснюють недоліками в діяльності митних органів, а саме:

- корумпованістю митних органів;
- труднощами в комплектуванні висококваліфікованими кадрами;
- недоліками у фінансуванні, інформаційному забезпеченні митних органів;
- нескоординованістю дій митних органів з діями правоохоронних, податкових та інших органів тощо [44, с. 34].

Для усунення вищезазначених недоліків, на нашу думку, важливим є дослідження географії здійснення митних правопорушень. Зокрема, переважна більшість порушень митних правил і контрабандних проявів фіксується у морських портах (м. Іллічівськ, м. Одеса, м. Миколаїв та ін.), на сухопутних ділянках державного кордону та на авіаційних (м. Київ) і залізничних (Сумська область) пунктах пропуску товарів.

Іншою проблемною ділянкою залишається так званий “зелений” кордон з Молдовою (особливо його Придністровська ділянка), що обумовлено складною криміногенною і соціально-економічною обстановкою на суміжній території та наявністю розгалуженої мережі неконтрольованих польових доріг. Так, із загального обсягу транзитних перевезень на придністровську ділянку кордону припадає біля 70 % [46, с. 44].

Таким чином, на основі вищезазначеного, ми можемо зробити наступні висновки:

1. Дії митних правопорушників в Україні є широкомасштабними, а наслідки цих дій вразили всі сфери економічної діяльності держави.
2. Сучасна контрабанда в Україні давно “переросла” свої ранні класичні форми і нині є однією зі складових організованої злочинності у сфері економіки. Вона набуває все більш витончених та організованих форм. Наявні матеріали та звітні дані щодо протидії контрабанді дають підстави

припустити наявність налагоджених каналів контрабанди та стійких способів її вчинення. Разом з тим, схеми контрабанди є доволі гнучкими, правопорушники постійно корегують механізми і тактику протиправної діяльності відповідно до зміни правил оформлення ввезення на територію України та їх вивезення.

3. Більшість митних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням вантажів через державний кордон України, вчиняються з використанням корумпованих зв'язків переважно за участю посадових осіб митних органів, органів охорони державного кордону, а також інших контролюючих органів. Крім того, контрабанда нерозривно пов'язана з корупцією в органах влади та управління, а також в судових органах України.

Висновки до розділу 2

Провадження в справах про порушення митних правил можна визначити як комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до чинного законодавства, забезпечення виконання постанови, виявлення причин та умов, що сприяли скоєнню митних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання законів та зміцнення правопорядку та законності, що здійснюються спеціально уповноваженими службовими особами митних органів з метою виконання завдань, пов'язаних з митним регулюванням.

Діюче митне законодавство не позбавлене недоліків стосовно нормативного регулювання порушень митних правил. Це суттєво ускладнює, а іноді навіть унеможлиблює ефективну боротьбу з порушеннями митного законодавства. Щоб створити умови для однозначного розуміння норм та їхнього застосування, підвищити їхнє превентивне значення у протидії митним правопорушенням, необхідно усунути ряд недоліків, беручи до уваги досвід інших країн.

Дії митних правопорушників в Україні є широкомасштабними, а наслідки цих дій вразили всі сфери економічної діяльності держави. Більшість митних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням вантажів через державний кордон України, вчиняються з використанням корумпованих зв'язків переважно за участю посадових осіб митних органів, органів охорони державного кордону, а також інших контролюючих органів. Крім того, контрабанда нерозривно пов'язана з корупцією в органах влади та управління, а також в судових органах України.

РОЗДІЛ 3

ПРОФІЛАКТИКА ТА ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З МИТНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи запобігання порушень митних правил

Запобігання порушень митних правил через здійснення ефективної профілактики є соціально спрямованою діяльністю держави, відповідних органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення причин та умов вчинення митних проступків, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антисуспільної установки особи, ліквідації митних деліктності як соціального явища та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян. Цим визначенням виражається соціальна спрямованість такої діяльності. Отже, профілактика – це найгуманніший засіб боротьби з митними проступками, засіб, який передбачає не покарання, а виховання, застереження членів суспільства від вчинення митних правопорушень. Особливої актуальності набуває використання цього засобу в умовах розвитку інтеграційних процесів та активізації зовнішньоекономічної діяльності України.

Під профілактикою порушень митних правил Серих О. В пропонує розуміти організовану взаємодію державних органів, підприємств, суспільних формувань і громадян з метою нейтралізації та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, і запобігання їх вчиненню у майбутньому [106, с. 12].

В умовах реформування державного механізму в Україні нового змісту набуває профілактична діяльність Державної митної служби України, вдосконалюються та змінюються форми і структури взаємодії у сфері профілактики порушень митних правил. Профілактика митних

правопорушень – одне з важливих завдань митних органів держави. Її перевага як методу запобігання вчинення митних проступків полягає:

– по-перше, у виявленні та усуненні в процесі профілактичної роботи причин та умов, що дозволяють, як правило, запобігти не одному конкретному, а великій кількості можливих митних правопорушень;

– по-друге, заходи індивідуальної профілактики, які мають виховний вплив на конкретних осіб, дають можливість попередити конкретні митні правопорушення [37, с. 10].

Серих О. В. виокремлює два рівні профілактики порушень митних правил: загальносоціальний і спеціальний. Загальносоціальний рівень профілактики порушень митних правил побічно, опосередковано впливає на причини та умови вчинення порушень митних правил і включає великий об'єм економічних, політичних, виховних заходів, які сприяють їх попередженню. Спеціальна профілактика містить заходи, які безпосередньо спрямовані на усунення причин та умов вчинення порушень митних правил.

Спеціальні профілактичні заходи щодо боротьби з митними правопорушеннями поділяються на загальні та індивідуальні. До загальної профілактики порушень митних правил відносяться: технічні, кадрові, організаційні, правові заходи, заходи соціального та фінансового характеру, а також профілактичні засоби попередження порушень митних правил, які закріплено у праві, що дозволяють запобігти можливим правопорушенням. Звертається увага на те, що попереджувальну роль відіграють такі засоби, як огляд, переогляд, особистий огляд.

Заходи індивідуальної профілактики порушень митних правил – це заходи індивідуального впливу на свідомість і поведінку осіб, дії яких можуть привести до вчинення порушень митних правил з метою недопущення виникнення та практичної реалізації протиправного наміру [106, с. 13].

Дослідження проблеми правового попередження митних правопорушень можливо здійснити лише на базі комплексного та системного

підходів, наукові та пізнавальні можливості яких за останні роки набувають все більшого застосування. Комплексність та системність запобіжного впливу на митну деліктність є складним, внутрішньо взаємопов'язаним і цілісним процесом, що охоплює всі форми позитивного впливу на існуючі митні правопорушення.

Цей процес в силу свого впливу пов'язаний із соціально-економічними та ідеологічними змінами, чутливо реагує на негативні явища у нашому житті. Система попереджувального впливу на митні правопорушення постає із реальної дійсності на тій підставі, що існує якісно визначений об'єкт, на який необхідно здійснювати запобіжний вплив. Під об'єктом системного і комплексного попереджувального впливу слід розуміти сукупність різнорідних, багатосторонніх явищ, процесів, їх окремих сторін, факторів об'єктивного і суб'єктивного порядку, що обумовлюють існування деліктності та вчинення деліктів [80, с. 106].

Суб'єктами, які беруть участь у профілактичній діяльності з усунення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, є: митні органи; прикордонна служба; органи внутрішніх справ; податкові органи; а також громадські формування. До об'єктів профілактики порушень митних правил відносяться: сукупність порушень митних правил (митна деліктність); причини та умови порушень митних правил; особи, що вчинили порушення митних правил. На нашу думку, важливим в цьому напрямі є визначення внутрішніх і зовнішніх деліктних факторів. Їх сутність повинна аналізуватися на основі вчення про детермінаційний комплекс митної деліктності, складовою частиною якої він є.

Необхідно відзначити, що ідея попередження митної деліктності пронизує всю систему правових та процесуальних інститутів, які не зовсім гнучкі, рухливі та пристосовані до потреб суспільства. Адже саме поняття “попередження” є збірним або комплексним.

Першим етапом попереджувальної діяльності, спрямованої на недопущення протиправних дій з боку конкретної особи, є профілактика.

Якщо вона стає недостатньо ефективною, тоді з'являється необхідність запобігання митному правопорушенню або його припиненню. Водночас, виникають ситуації, коли поняття “попередження” і “припинення”, з огляду на практику їх застосування, досить часто виглядають як тотожні, хоча між ними існують деякі відмінності. Вони вказують на наявність певної системи дій порушника, якими б швидкими або миттєвими вони не були. Існує певний момент і в підготовці до вчинення протиправних дій. Тому необхідно застосовувати виховні або профілактичні заходи примусу, і лише після цього, якщо проведена профілактика не дала позитивних результатів, вся увага зосереджується на попередженні митного правопорушення [68, с. 174].

На наш погляд, тотожне вживання термінів “попередження” і “профілактика” є нелогічним, оскільки в систему попередження митних правопорушень входять різноманітні види профілактичної діяльності митних органів, але ця діяльність дуже рідко аналізується як окрема, відносно самостійна і складна підсистема.

Боротьба з правопорушеннями митних правил неможлива без вирішення однієї з важливих проблем – профілактики митної деліктності. Практична її необхідність ґрунтується на тому, що більшість людей спочатку вчиняють митні проступки, а згодом – митні злочини. Тому цільовим призначенням профілактики митного проступку є попередження правопорушень з метою запобігання переростання проступків у кримінальні злочини [68, с. 175].

За останні роки у правовій науці з'явилися праці, в яких автори розглядають профілактику правопорушень як цілеспрямовану діяльність державних органів влади і управління та громадських організацій на виявлення, вивчення і усунення причин правопорушень. Тепер до цієї діяльності залучились і приватні структури, які самі зацікавлені у стабільності та правопорядку.

Як стверджують науковці, профілактику попередження митних проступків слід розглядати в широкому і вузькому розуміннях з метою успішної реалізації її у різноманітних сферах життя і діяльності людей.

Широке розуміння профілактики попередження митних правопорушень передбачає здійснення комплексних загальносоціальних заходів, спрямованих на скорочення проступків, нейтралізацію, локалізацію й усунення негативних факторів, що сприяють вчиненню правопорушень, підняття рівня правової культури населення.

Профілактику митних правопорушень у вузькому розумінні можна розглядати як діяльність митних органів, адміністрацій підприємств, установ та організацій, їх трудових колективів, громадських організацій та окремих громадян, що спрямована на попередження окремих митних проступків, застереження фізичних та юридичних осіб, конкретних осіб або груп людей від вчинення ними протиправних дій [88, с. 219].

На основі вищезазначеного ми зробили висновок, що профілактика порушень митних правил – це цілісний комплекс заходів соціального, економічного, спеціального та індивідуального характеру, що здійснюються митними органами, іншими державними органами і громадськими організаціями з метою виявлення, нейтралізації та усунення причин та умов вчинення протиправних дій, попередження і припинення митних правопорушень суб'єктами профілактики.

Сфера профілактики митних правопорушень надзвичайно широка, тим більше, якщо брати до уваги реальні можливості і масштаби загальносоціальної профілактики. Сьогодні профілактика правопорушень вже не може залишатись полем діяльності тільки юристів. З метою забезпечення комплексного підходу до профілактики, на нашу думку, до її практичного виконання повинні залучатися представники різних економічних наук.

Для практичного втілення заходів з профілактики митних правопорушень важливим є розробка організаційно-правового забезпечення

цього процесу. З цією метою, ми вважаємо, доцільним є створення відділу профілактики митних правопорушень у структурі Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України. До його функціональних обов'язків, на наш погляд, слід віднести:

- сприяння керівництву митної служби у виявленні причин та умов митних правопорушень та розробка шляхів їх усунення;
- аналіз вчинених митних правопорушень та надання пропозицій щодо їх запобігання;
- моніторинг повторюваності митних правопорушень в Україні та інших країнах, а також здійснення порівняльного аналізу;
- розробка заходів щодо співпраці митних органів України, прикордонної служби України, Служби безпеки України, органів внутрішніх справ, громадських організацій тощо у напрямку попередження митних правопорушень;
- пропаганда у засобах масової інформації щодо митної дисципліни, культури, правосвідомості серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, громадян тощо;
- забезпечення співпраці митних органів України з митними органами інших країн, Всесвітньою митною організацією у галузі профілактики порушень митних правил;
- проведення роз'яснювальної роботи серед працівників митних органів щодо профілактичних заходів боротьби з митними правопорушеннями.

В умовах розвитку інтеграційних процесів, активізації діяльності кримінальних елементів особливого значення набуває запобігання контрабанді, що є одним із завдань митних органів України. Відповідно до Митного кодексу України, законів України митні органи з метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь у цьому, разом з іншими державними органами (підрозділами), що мають право здійснювати

оперативно-розшукову діяльність, можуть використовувати метод контрольованої поставки зазначених засобів, речовин і прекурсорів [2]. Даний захід є одним із засобів профілактики контрабанди.

Порядок проведення контрольованої поставки визначається Митним кодексом України і відповідним нормативно-правовим актом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі митної справи, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону України, погодженим із Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції України.

З метою виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до контрабандних операцій, а також з метою вилучення товарів, що незаконно переміщуються через митний кордон України, таке переміщення товарів може здійснюватися під контролем і оперативним наглядом правоохоронних органів [85, с. 310].

Порядок проведення переміщення товарів під негласним контролем визначається Митним кодексом України і відповідним нормативно-правовим актом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі митної справи, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Служби безпеки України, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в справах охорони державного кордону України, погодженим з Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції України [2].

Таким чином, у результаті посилення профілактичного впливу на правопорушення усіма, без винятку, державними органами і громадськими організаціями можна досягти:

- значного зниження рівня правопорушень, ослаблення суспільної напруги, викликані її впливом;

- зменшення корупційних проявів, очищення органів державної влади від корумпованих державних службовців, створення прозорої системи прийняття і виконання управлінських рішень;
- істотного підвищення рівня захисту економічних відносин від злочинних посягань, витіснення з економічної сфери кримінального елементу, скорочення обсягів “тіньової економіки”;
- покращення захисту правоохоронними органами прав, свобод і власності громадян;
- усунення причин і умов, що сприяють вчиненню митних правопорушень;
- перешкоджання проникненню та транзиту наркотичних засобів через митну територію держави;
- підтримання митної дисципліни фізичних і юридичних осіб на максимально високому рівні.

Профілактика митних правопорушень потребує відповідного нормативного регламентування. У зв'язку з цим, ми вважаємо за доцільне прийняття Державною митною службою України Комплексної програми профілактики митних правопорушень та запобігання контрабанді. У ній, на наш погляд, необхідно обґрунтувати роль державних органів влади у протидії порушенням митних правил, визначити перспективні напрями профілактичної діяльності, окреслити шляхи залучення засобів масової інформації до поставленої проблеми, передбачити активізацію міжнародного співробітництва у сфері профілактики митних правопорушень, розробити систему аналізу й оцінки ефективності профілактичної діяльності у напрямку протидії митним правопорушенням.

Контроль за виконанням завдань, передбачених Комплексною програмою профілактики митних правопорушень та запобігання контрабанді, на нашу думку, необхідно покласти на відділ профілактики митних правопорушень Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України, функціональні обов'язки

якого обґрунтовані нами вище. Крім цього, ми вважаємо, що з метою практичної реалізації Комплексної програми та усунення її можливих недоліків необхідно регулярно обговорювати результати профілактичної діяльності у сфері протидії митним правопорушенням на нарадах ДМСУ, консультаціях, семінарах, міжнародних конференціях тощо.

Отже, можна зробити висновок, що сучасний етап розвитку України характеризується послідовним розгортанням демократизму та забезпечує зростання активності фізичних і юридичних осіб та знаходить своє відображення у діяльності держави, спрямованої на боротьбу з митними правопорушеннями. Саме демократія дозволяє ставити питання боротьби з митними проступками на рівень соціальних завдань, які вирішуються єдиними зусиллями держави, її інститутами, громадськими організаціями, колективами, та окремими громадянами. Головним напрямом у діяльності держави у боротьбі з митними правопорушеннями була, є і буде профілактика порушень митних правил.

Ефективна профілактична діяльність щодо порушень митних правил в умовах “прозорих” кордонів при здійсненні митного контролю вимагає тісної взаємодії цих органів. Важливим в організації роботи по локалізації і запобіганню порушенням митних правил є дієве, ефективне проведення сумісних спеціальних операцій, створення спільних груп, обмін інформацією та інші форми і напрями взаємодії. Також значну увагу необхідно приділяти взаємному збагаченню досвідом, постійному розширенню ділових зв'язків з митними службами інших держав, оскільки інформація, одержана від цих органів, дозволяє ефективніше вести профілактику та боротьбу з митними правопорушеннями, виявляти слабкі місця в роботі митних органів України.

3.2. Удосконалення законодавства у сфері порушень митних правил

Сучасному періоду формування в Україні правової держави притаманне загострення загальної кримінальної ситуації, що разом з іншими чинниками зумовлює значне зростання злочинності, особливо в галузі економіки. Зовнішньоекономічна політика України потребує деякої відкритості державних кордонів та демократизації порядку переміщення товарів та громадян через митний кордон. Ці чинники, а також правова нерегульованість і невідповідність правової бази вимогам часу, її нестабільність створюють умови для неухильного зростання злочинів в економічній галузі, особливе місце серед яких посідають митні правопорушення.

Про нестабільність вітчизняного митного законодавства у сфері митних правопорушень свідчить той факт, що, як наголошує Дьоміна С. Ю., відповідно до Проекту Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України” від 16.07.2008 року [13] передбачаються деякі зміни у трактуванні самого поняття “порушення митних правил” у порівнянні з існуючим Митним кодексом України (ст. 319), зокрема у частині, що стосується об’єкта посягання, тобто об’єкта порушення митних правил. Згідно з Митним кодексом України митними правилами є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України [59, с. 78].

Відповідно до Проекту, митними правилами є встановлений Митним кодексом та іншими актами законодавства порядок переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред’явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що

перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на митні органи Митним кодексом та іншими законами [2].

Незважаючи на можливі зміни митного законодавства, одним із пріоритетних напрямів діяльності Держмитслужби України була і залишається боротьба з порушеннями митних правил. Вона здійснюється у взаємодії з іншими правоохоронними органами України відповідно до загальної мети – рішучої протидії криміналізації суспільства. Про значущість проблеми боротьби з митними правопорушеннями свідчить той факт, що майже 10% працівників митних органів займаються суто цією проблемою, а до здійснення деяких заходів боротьби з контрабандою залучено понад половину особового складу митниць [56, с. 23].

Законодавче регулювання боротьби з порушеннями митних правил здійснюється відповідно до Митного кодексу України від 2002 року, в якому визначаються види порушень митних правил, відповідальність за них, а також відповідальність осіб, які беруть участь у провадженні в справах про порушення митних правил.

Позитивним, на нашу думку, є те, що у Митному кодексі України вперше відбулось правове закріплення механізму провадження у справах про порушення митних правил, а також передбачено посилення гарантій захисту прав громадян та інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом оскарження рішень митних органів у судах, активне залучення адвокатів до розгляду справ про порушення митних правил. Ми вважаємо, що правильне застосування норм, які регулюють порядок звернень до суду, буде сприяти подальшому посиленню гарантій прав фізичних та юридичних осіб на судовий захист і зміцненню законності під час розгляду й вирішення справ про порушення митних правил.

Однак, поряд з позитивними аспектами правового регулювання порушень митних правил є ряд негативних. Зокрема, як свідчать результати наших досліджень, проблема вдосконалення законодавства щодо боротьби з митними правопорушеннями полягає у необхідності правового регулювання

повноважень митних органів України, пов'язаних з оперативно-розшуковою діяльністю, а також відповідальності за порушення митних правил, що є найбільш дискусійною та гострою в науковій літературі, присвяченій митній справі.

На думку Константи О. В., основними проблемами законодавчого регулювання сфери забезпечення митного правопорядку є, по-перше, відсутність системності у визначенні адміністративно-правових заходів боротьби з порушеннями митних правил; по-друге, значна кількість бланкетних і недостатньо конкретно визначених норм, які стосуються підстав і порядку реалізації зазначених заходів. Норми щодо адміністративного примусу розміщені в главах 8, 56, 59, 60, 64 та низці інших чинного Митного кодексу України, що не сприяє ефективному і системному їх застосуванню на практиці [72, с. 13].

Ми вважаємо, що важливо визначити механізм удосконалення правового регулювання повноважень митних органів у боротьбі з митними правопорушеннями та шляхів практичного втілення в законодавчу діяльність.

Аналізуючи правопорушення митного законодавства, експерти митної служби України зробили висновок, що в умовах розвитку ринкової економіки та стрімкого зростання зовнішньоекономічних зв'язків держави питання безкомпромісної боротьби з контрабандою та іншими митними правопорушеннями вже вийшли за межі кримінальних та адміністративних категорій, і стали одним з основних завдань захисту економічних інтересів України. Контрабандні операції, інші зухвалі порушення митного законодавства досягли сьогодні таких обсягів, що почали негативно впливати на ситуацію на внутрішньому ринку [52, с. 213].

Відповідно до ст. 103 КПК України органи дізнання зобов'язані вживати необхідні оперативно-розшукові заходи з метою виявлення ознак і суб'єктів злочину [4]. А оскільки митні органи є органами дізнання у справах про контрабанду та інші митні правопорушення, це положення поширюється

й на них. Водночас, Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18 лютого 1992 року не надає цим органам права займатися такою діяльністю [12].

Для реалій сьогодення характерна деяка конкуренція серед правоохоронних органів за показниками в боротьбі з контрабандою та іншими правопорушеннями в митній сфері. Кожний із цих органів самостійно вживає заходи щодо реалізації оперативної інформації, здобутої під час оперативно-розшукових заходів, і не залучає до них митних органів (за винятком деяких випадків). Тому, на нашу думку, надзвичайно гострим є питання про відсутність у митних органів України статусу правоохоронних органів та повноважень оперативно-розшукового характеру.

Останнім часом в Україні зростає та прогресує тенденція неповаги до органів митної служби. З боку громадян, та нерідко й державних службовців можна почути щире здивування, коли йдеться про діяльність митниці як органу дізнання, оскільки під “митницею” часто розуміють установу, яка проводить лише митне оформлення товарів і транспортних засобів. Цей стереотипний підхід часто додає труднощів під час провадження у справах порушення митних правил, що здійснюється митницею.

У цьому аспекті варто наголосити на тому, що покладені на митні органи завдання та наявний правовий інструментарій, наданий для втілення в життя цих завдань, не цілком адекватні.

Константа О. В. обґрунтовує необхідність системного визначення повноважень митних органів України щодо застосування адміністративно-правових заходів боротьби з порушеннями митних правил у спеціальному законі, який має бути прийнятий Верховною Радою України з метою визначення статусу та компетенції цієї спеціалізованої підсистеми органів виконавчої влади, Законі України “Про митну службу України”, а також наводить низку інших пропозицій щодо розвитку законодавства у сфері організації протидії митним правопорушенням [72, с.13].

Водночас Прусс В. М. для цієї проблемної ситуації пропонує два варіанти її вирішення:

1) збільшити в Україні кількість правоохоронних органів шляхом долучення до цього переліку митних органів, використовуючи позитивний досвід США, Великобританії та інших розвинених країн. Однак контраргументами проти першого варіанта є:

– збільшення в державі кількості правоохоронних органів призводить до зміщення пропорції у співвідношенні цивільного й військового населення (“поліцейська держава”);

– статус правоохоронного органу передбачає наявність деяких соціальних пільг (хоч обмежити пільги можна, сформулювавши нові нормативні положення).

2) закріпити обов’язки в боротьбі з контрабандою та іншими митними правопорушеннями за іншим правоохоронним органом України. При цьому контраргументами можна визнати:

– необхідно виділяти час для навчання митній справі спеціально створених підрозділів відповідного органу та в подальшому постійно інформувати про зміни в митних технологіях та законодавстві;

– контрабанда – це злочин, який вчиняють на митному кордоні, тому для її виявлення необхідна постійна присутність у зоні митного контролю та участь у догляді вантажів та транспортних засобів представників відповідного правоохоронного органу;

– методи та форми здійснення порушення митних правил нерозривно пов’язані зі змінами в митному законодавстві – зміна ставок мита, пільг, засобів нетарифного регулювання та ін., контроль за виконанням яких покладено на митні органи; отримання інформації та необхідних для справи документів у межах однієї структури найоперативніше та найпростіше;

– боротьба з порушенням митних правил і далі буде одним з обов’язків митних органів, тому в разі виявлення ознак контрабанди під час провадження адміністративної справи ускладнюється питання про

порушення кримінальної справи;

– аналогічне ускладнення може виникнути, коли виявлятимуть ознаки контрабанди під час здійснення контролю за перевезенням вантажів, зокрема транзитних, між митницями України [103, с. 17].

Беручи до уваги вищезазначені чинники, ми поділяємо думку Прусс В. М., що доцільніше втілити в життя саме перший варіант. При цьому:

– необхідно поновити правову основу боротьби з контрабандою та іншими митними правопорушеннями;

– наділити митні органи статусом правоохоронних органів та надати повноваження з проведення оперативно-розшукової діяльності;

– зміцнити підрозділи, зайняті безпосередньо боротьбою зі злочинністю у сфері контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів;

– використовувати досвід органів МВС та СБУ в галузі боротьби зі злочинами, пов'язаними з наркотиками, зокрема із залученням спеціальних засобів;

– проводити спільні операції з іншими правоохоронними органами з ініціативи митних органів;

– розробити методики виявлення наркотичних засобів;

– удосконалювати систему вивчення й контролювання основних шляхів та засобів скоєння митних правопорушень;

– проводити обмін інформацією про нові способи здійснення контрабанди, які стали відомі під час проведення оперативно-розшукових дій або розслідування кримінальних справ [105, с. 16].

Світовий досвід підтверджує, що оперативно-розшукову діяльність вже давно застосовують у своїй роботі митні органи. Це законодавчо закріплено у США, Росії, більшості країн Європи та Азії [117, с. 39]. Тому співпраця митних органів України з митними органами інших держав багато втрачає саме через наявні відмінності в чинному законодавстві країн, що регулює питання про оперативно-розшукову діяльність митних органів. Відсутність у

законодавстві України правової норми, яка б надавала митним органам право здійснювати ОРД позбавляє наших митників можливості отримувати від митників інших країн, які таке право мають, оперативно-розшукову інформацію стосовно митних злочинів, зменшує рівень “інформаційної довіри” до них. На нашу думку, це є серйозною перешкодою в боротьбі з порушеннями митних правил, і не може не впливати на результати роботи митних органів.

Вищезазначене стосується також взаємодії Держмитслужби з іншими міністерствами та відомствами на внутрішньодержавному рівні. Фахівці з митної справи наголошують, що сьогодні важливою умовою організації роботи з локалізації та припинення порушень митних правил є координація оперативних заходів між Держмитслужбою, Службою безпеки, Міністерством внутрішніх справ, Державною податковою адміністрацією та Державною прикордонною службою України. Оскільки всі ці відомства, окрім Держмитслужби, мають право здійснювати ОРД, ніякого прогресу в обміні оперативною інформацією не спостерігається. Тому законодавче закріплення права здійснювати ОРД митними органами України надасть їм змогу під час проведення міжнародних і внутрішньодержавних операцій плідно взаємодіяти з митними органами інших країн, а також із міністерствами й відомствами України, які мають таке право.

Беручи до уваги вищезазначене, ми вважаємо за необхідно в Главі 60 Митного кодексу України прийняти відповідну статтю про надання митним органам України права проводити оперативно-розшукову діяльність (ОРД) у відповідності із Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність”. При цьому, на нашу думку, необхідно внести відповідні зміни до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [12]. Ми переконані, що це сприятиме надійному захистові працівників митних органів від злочинних посягань, запобіганню порушенням із їхнього боку, формуванню кваліфікованого ядра фахівців у галузі боротьби з митними

правопорушеннями, створенню належних умов для оптимального функціонування всієї митної системи.

Варто зазначити, що у зв'язку з нагальною необхідністю запровадження диференційованого підходу до митного контролю Держмитслужба України розробила проект Положення про оперативно-розшукову діяльність у митній системі нашої держави, у якому чітко визначила відповідні функції митних органів. Будаков А. Ю. та Довгих О. А. зауважують, що надання митним органам відповідних повноважень не буде пов'язане із залученням додаткових матеріальних та людських ресурсів. Їх зможуть виконувати наявні служби (відділи) боротьби з контрабандою та порушенням митних правил кожного митного органу [45, с. 91-93].

На основі результатів вивчення Митного кодексу України та Кодексу про адміністративні правопорушення [2; 5] ми зробили висновок про наявність колізії між цими нормативними документами щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил. Як слушно зазначає С. В. Ківалов, кодекс, що регулює одну галузь суспільних відносин, не може охоплювати групи норм права, орієнтовані на регулювання іншої галузі суспільних відносин [66, с. 59].

На думку С. В. Ківалова, розділ, присвячений адміністративній відповідальності за порушення митних правил, необхідно вилучити з Митного кодексу України, а норми матеріального адміністративного права – помістити у відповідному розділі Кодексу України про адміністративні правопорушення. Причому, як зазначає науковець, ця позиція базується не тільки на теоретичних засадах, а й на вимогах ст. 41 Конституції України, яка передбачає конфіскацію лише за постановою суду [1].

В умовах розвитку міжнародного співробітництва у напрямку боротьби з митними правопорушеннями важливим завданням є гармонізація світового законодавства щодо визначення сутності порушень митних правил і, зокрема контрабанди. Так, як зазначалось нами у підрозділі 3.1 даної роботи, у більшості розвинутих країнах контрабанда товарів не є кримінально-караним

діянням, і відносяться до адміністративного правопорушення, яке карається штрафом в залежності від вартості предмета контрабанди. В Україні контрабанда визнається кримінально-караним діянням відповідно до ст. 201 Кримінального кодексу України [6].

З огляду на це, на нашу думку, слушною є пропозиція Базярука І. стосовно внесення зміни до ч.1. ст. 201 Кримінального кодексу України шляхом виключення із диспозиції слова “товарів”, закріпивши у новій редакції цієї статті наступне: “Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України”. Редакцію ж ч.2 ст. 201 вказаного Закону слід залишити наступним чином: “Ті самі дії, а також контрабанда товарів, вчинені за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею...” [36., с. 82].

Відповідно, так звану “товарну” контрабанду на законодавчому рівні слід приєднати до категорії правопорушень у сфері митної справи, за вчинення яких передбачити настання адміністративної відповідальності у вигляді штрафу, розмір якого визначається в залежності від вартості товарів, незаконно ввезених на митну територію України, з обов’язковою конфіскацією не тільки таких товарів, а й товарів (транспортних засобів), які використовувалися з метою приховування від митного контролю [36, с. 83].

Отже, можна зробити висновок, що у законодавстві щодо боротьби з порушеннями митних правил є ряд недоліків, які зменшують ефективність роботи митних органів у даній сфері. Для удосконалення законодавства відповідно до наших пропозицій необхідно надати митним органам України право здійснювати оперативно-розшукові дії, що дасть змогу вдосконалити

механізм дізнання у кримінальних справах щодо контрабанди, проводити плідну попереджувальну та профілактичну роботу; визначити функції митних органів України щодо оперативно-розшукової діяльності під час проведення міжнародних та внутрішньодержавних операцій, що сприятиме плідній співпраці і з митними органами інших держав, і з міністерствами та відомствами України, які мають таке право; усунути існуючі колізії у митному та адміністративному законодавствах.

3.3. Міжнародне співробітництво у напрямі боротьби з митними правопорушеннями

Міжнародне співробітництво відіграє особливу роль у сфері попередження і боротьби із митними правопорушеннями. Воно передбачає обмін досвідом, даними та інформацією щодо організованих злочинних угруповань, які діють на території інших держав; форм та способів здійснення транскордонного спостереження, контрольованих поставок, діяльності працівників міліції (поліції) під прикриттям, а також охорони свідків; контрабанди підакцизних товарів (зокрема палива, тютюну та тютюнових виробів); розшукуваних осіб, які вчинили контрабанду і переховуються на території іншої країни.

Аналіз стану боротьби із порушеннями митних правил свідчить про те, що, незважаючи на комплекс заходів, здійснених органами державної влади, митні правопорушення залишаються одним з головних дестабілізуючих чинників внутрішнього ринку України, негативно впливають на розвиток національної економіки, її стратегічних галузей, а також на криміногенну ситуацію у державі [65, с. 40].

Часто передумовами настання таких негативних наслідків є нерегульованість відносин щодо співпраці у цій сфері між Україною та

іншими іноземними державами. На нашу думку, до таких передумов можна віднести: відсутність механізму надання правової допомоги, сприяння у проведенні окремих слідчих дій, затримання та екстрадиції на територію України з метою притягнення до кримінальної відповідальності тощо). Особливо гостро ці недоліки відчутні при розслідуванні злочинів, вчинених членами транснаціональних злочинних організацій.

Дослідженню проблеми міжнародного співробітництва у сфері боротьби з митними правопорушеннями присвятили свої праці чимало науковців (зокрема, Даньшин І. М., Джужа О. М., Кудрявцев В. Н., Кельман О. Г., Голіна В. В., Зелінський А. Ф., Дьомін В. М., Поляков В. Є. та інші). Однак, незважаючи на величезний вклад наукових праць вчених, усі вони досліджували проблему міжнародного співробітництва з огляду на реалії минулого часу. Проте на сьогоднішній день відносини у цій сфері дещо змінилися, з'явилися нові способи вчинення порушень митних правил, способи виявлення та фіксації незаконно перевезених предметів, сучасні комп'ютерні технології. Крім того, величезні можливості Всесвітньої інформаційної системи Інтернет відкривають нові горизонти у напрямку співпраці та обміну необхідною інформацією між урядами багатьох держав світу, міжнародними організаціями, в тому числі в митній сфері, при цьому заощаджуючи час та кошти.

Варто зазначити, що митна служба України, починаючи із 1992 року, поряд із переважною більшістю країн світу стала повноправним членом Всесвітньої Митної Організації (ВМО). Остання є єдиною міжнародною організацією, яка працює над проблемами митного регулювання. Вона розробляє і подає державам-членам різноманітні пропозиції і рекомендації, які стосуються всіх напрямів діяльності в митній галузі [66, с. 47].

Значну увагу ВМО приділяє забезпеченню міжнародного митного співробітництва в галузі боротьби з усіма видами митних правопорушень. Найважливішим документом Організації з цього питання є Конвенція 1997 року, прийнята в Найробі, що регулює питання попередження, розслідування

та покарання за порушення митних правил. Вона стосується усіх видів комерційного шахрайства, включаючи порушення прав інтелектуальної власності, протиправне переміщення наркотиків, психотропних речовин та сировини для їх виготовлення, зброї, ядерних матеріалів, токсичних речовин, культурних цінностей, рослин та тварин, що перебувають під захистом міжнародного співробітництва [22].

На базі Найробіської Конвенції та відповідних рекомендацій ВМО укладені міжурядові угоди України із багатьма країнами. Курс на зміцнення зв'язків із митними службами інших держав має стабільний характер. Про активність на цьому важливому напрямку свідчить перелік підписання угод про взаємну допомогу з митними структурами або урядами цілої низки країн. Такі угоди підписано зокрема з Грузією, Чеською Республікою, Республікою Азербайджан, Фінляндією, Французькою Республікою, Китайською Народною Республікою, зі Сполученим Королівством Великобританії і Північної Ірландії. Досягнуто домовленостей щодо поріднення окремих українських митниць з митними установами Австрії, Бельгії, ФРН. Зміцнюються зв'язки із митними службами сусідніх держав: Росії, Білорусії, Польщі, Угорщини, Словаччини, Молдови, Румунії [49, с. 167].

Впродовж останніх років Україна активізувала діяльність у напрямку міжнародного співробітництва у сфері боротьби із злочинністю (в тому числі і з незаконним переміщенням предметів через митний кордон України). З цією метою було укладено ряд угод. Зокрема, між Міністерством внутрішніх справ України та Головним комендантом поліції Республіки Польща 1 березня 2007 року було укладено Виконавчий протокол про виконання угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в сфері боротьби із організованою злочинністю [23]. Також слід назвати Угоду про міжвідомче співробітництво, підписану 3 жовтня 2008 року між Генеральною прокуратурою України та Прокуратурою Республіки Чилі [26].

Цілями таких угод є обмін інформацією у визначених сферах (таких як статистика, спеціальні публікації, законодавство, думки вчених, тексти законодавчих та інших нормативно-правових актів, аналітичні матеріали та статистичні дані та повідомлення, що стосуються боротьби із транснаціональною злочинністю); проведення навчальної діяльності (у вигляді стажування, зустрічей, семінарів, робочих засідань) прокурорів, митників, спеціалістів з криміналістики, слідчих працівників та адміністративного персоналу з метою розвитку професійних контактів та відносин між їх співробітниками, надання можливостей поширення та обміну міжвідомчим досвідом у різних сферах діяльності (особливо в тих, які стосуються розслідування і переслідування тяжких злочинів, таких як організована злочинність, незаконна торгівля наркотиками, контрабанда, корупція тощо). Крім того, укладення відповідних угод сприяє:

- забезпеченню дослідження та вивчення тем, що становлять взаємний інтерес, опублікуванню та розповсюдженню результатів зазначених зусиль;
- наданню взаємної технічної та правової допомоги для досягнення успіху у кримінальних розслідуваннях, які проводяться у кожній з країн (якщо вони запитують інформацію, процесуальні дії чи заходи на території іншої країни);
- обміну інформацією чи документами стосовно транснаціональної злочинності та причетних до неї осіб (дотримуючись при цьому вимог щодо забезпечення таємниці слідства);
- ефективному і своєчасному виконанню запитів про екстрадицію та правову допомогу у кримінальних справах [36, с. 81].

На нашу думку, Уряду України необхідно вживати заходів щодо започаткування переговорів з питань укладення відповідних угод із країнами, з якими такі угоди ще не укладено (і в цьому є необхідність), або продовжити термін дії уже укладених угод. Так, наприклад, Кабінет Міністрів України та Уряд Турецької Республіки, заохочувані своїм позитивним досвідом співробітництва, заснованого на принципах, що містяться у Договорі про

дружбу та співробітництво між Україною та Турецькою Республікою від 04.05.1992 року, Спільному Комюніке від 22.05.1998 року та Спільній заяві Президентів України та Турецької Республіки від 18.06.2003 року, вирішили поглибити своє співробітництво за допомогою Спільного плану дій між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки з розширеного співробітництва від 02.04.2004 року [25].

В цілях боротьби з контрабандою та іншими митними правопорушеннями, а також організованою злочинністю між Україною та Європейським Союзом було підписано План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ [24], згідно якого Україні надається підтримка у боротьбі з відмиванням коштів, зокрема шляхом створення Фінансової розвідки, що відповідає стандартам, передбаченим конвенцією Ради Європи, сорока рекомендаціям FATF та стандартам групи Егмонта. Крім того, гарантується усебічне сприяння у боротьбі із торгівлею хімічними речовинами і/або їх прекурсорами, а також у боротьбі із торгівлею краденим автотранспортом, зброєю, ядерними матеріалами та контрабандою підакцизними товарами.

У контексті боротьби з митними правопорушеннями ми вважаємо, що беззаперечною є необхідність активізувати співпрацю між митними органами України та суміжних з нею держав щодо обміну попередньою інформацією про осіб, транспортні засоби та вантажі, які перетинають митний кордон України в пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільного та залізничного сполучення, та/або подання супровідних листів. З цією ж метою, на наш погляд, митним органам слід періодично проводити порівняльний аналіз даних митної статистики України і суміжних держав (в разі необхідності підписати відповідні міжвідомчі міжнародні договори).

Ми переконані, що особливе місце у запобіганні контрабанді та іншим митним правопорушенням в Україні посідає співпраця Держмитслужби України з Інтерполом. Зазначимо, що з моменту створення Національного

центрального бюро Інтерполу в Україні (1995 рік) митні органи активно використовують його можливості для отримання необхідної при розслідуванні інформації, особливо у випадках контрабанди зброї, наркотиків, викрадених автомобілів, історичних та культурних цінностей. З метою вдосконалення співробітництва правоохоронних органів України з правоохоронними структурами іноземних держав за участі Міжнародної організації кримінальної поліції та підвищення ефективності боротьби зі злочинністю у січні 1997 року Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки, Державною митною службою України, іншими відомствами було затверджено Інструкцію про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів [20].

Інструкція визначає порядок використання правоохоронними органами України можливостей Національного центрального бюро в Україні для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами зарубіжних держав. Вона регламентує норми співробітництва правоохоронних органів України та зарубіжних країн як у цілому, так і в окремих напрямках боротьби зі злочинністю і надає можливості для підготовки та надсилання ініціативних запитів за кордон, обміну оперативно-довідковою та криміналістичною інформацією про підготовку і вчинення злочинів та причетних до них осіб, а також обміну досвідом роботи, законодавчими нормативними актами, навчально-методичною літературою з питань діяльності правоохоронних органів тощо [20].

Загальновідомо, що входження України у світовий ринок потребує широкого вивчення міжнародного економічного досвіду. Держмитслужба є одним із головних реципієнтів TACIS – програми Європейського Союзу на допомогу новим незалежним державам Східної Європи і Центральної Азії (колишні республіки Радянського Союзу, крім країн Балтії) в перехідний період.

За результатами проведення консультацій між Держмитслужбою та Генеральним Директоратом Європейської комісії 1997 року було підписано Спільну декларацію, яка має на меті вдосконалення порядку надання і використання технічної допомоги, а також двосторонній контроль за втілення у життя проектів вказаної програми. У рамках програми TACIS та на підставі прямих угод з митними службами ФРН, Ізраїлю, Туреччини, Фінляндії працівники галузі підвищили свій професійний рівень у таких напрямках як митна вартість та митна оцінка, боротьба з контрабандою наркотиків, радіаційний контроль, підготовка кінологів тощо. У зв'язку із набуттям чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною, значно підвищився рівень взаємодії між Держмитслужбою України та відповідними структурами держав-членів Європейського Союзу. Значні надії покладаються Держмитслужбою також на розвиток взаємовигідного партнерства з країнами Західної Європи, які допомагають українським митникам у підготовці та перепідготовці персоналу, технічному оснащенні Служби [36, с. 82].

Говорячи про міжнародне співробітництво слід відмітити, що Україні, на нашу думку, варто переймати не тільки закордонний досвід боротьби з незаконним переміщенням предметів через митний кордон України, а й практику законодавчого регулювання правопорушень у цій сфері. Адже згідно законодавства багатьох високо розвинутих країн світу контрабанда товарів не є кримінально-караним діянням. Такі дії мають всі ознаки та склад адміністративного правопорушення, яке карається штрафом в залежності від вартості предмета контрабанди [36, с. 83].

Підсумовуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що не дарма питанню міжнародного співробітництва у сфері боротьби з митними правопорушеннями відведено особливе місце серед напрямів діяльності урядів багатьох країн. Значну роботу у цій сфері здійснюють чимало науковців. Вагомий внесок у справу роблять проведені правоохоронними органами аналізи розслідуваних ними кримінальних справ. Однак зрозуміло,

що одна держава (якою б могутньою та незалежною вона не була б) не зможе подолати цей вид правопорушень самотужки. Лише спільні зусилля, об'єднані співпрацею багатьох країн, приведуть до бажаного результату. Україна не є винятком у цьому питанні. Нашій державі також потрібно активно включатися до міжнародної спілки держав-борців з порушеннями митних правил та переймати позитивний світовий досвід, напрацьований роками.

Висновки до розділу 3

Найгуманнішим засобом запобігання та боротьби з митними проступками, засобом, який передбачає не покарання, а виховання, застереження членів суспільства від вчинення митних правопорушень є профілактика. Особливої актуальності набуває використання цього засобу в умовах розвитку інтеграційних процесів та активізації зовнішньоекономічної діяльності України. Профілактика порушень митних правил – це цілісний комплекс заходів соціального, економічного, спеціального та індивідуального характеру, що здійснюються митними органами, іншими державними органами і громадськими організаціями з метою виявлення, нейтралізації та усунення причин та умов вчинення протиправних дій, попередження і припинення митних правопорушень суб'єктами профілактики.

У законодавстві щодо боротьби з порушеннями митних правил є ряд недоліків, які зменшують ефективність роботи митних органів у даній сфері. Тому важливо визначити механізм удосконалення правового регулювання повноважень митних органів у боротьбі з митними правопорушеннями та шляхів практичного втілення в законодавчу діяльність.

Особливе місце у запобіганні та боротьбі з порушеннями митних правил в Україні відведено міжнародному співробітництву. Значну роботу у цій сфері здійснюють чимало науковців. Вагомий внесок у справу роблять проведені правоохоронними органами аналізи розслідуваних ними кримінальних справ. Однак зрозуміло, що одна держава (якою б могутньою та незалежною вона не була б) не зможе подолати цей вид правопорушень самотужки. Лише спільні зусилля, об'єднані співпрацею багатьох країн, приведуть до бажаного результату. Україна не є винятком у цьому питанні. Нашій державі також потрібно активно включатися до міжнародної спілки держав-борців з порушеннями митних правил та переймати позитивний світовий досвід, напрацьований роками.

ВИСНОВКИ

Небезпечний вплив порушень митних правил на загальну ситуацію в країні, вдосконалення методів і способів вчинення митних правопорушень, вчинення цих правопорушень організованими злочинними угрупованнями, залучення до участі в незаконних зовнішньоекономічних операціях посадових осіб державних органів України зумовлює необхідність дослідження стану, структури порушень митних правил, явищ, процесів, що їх детермінують, а також пошук засобів боротьби із митними правопорушеннями в Україні.

Таким чином, питання, що стосуються організаційно-правових засад боротьби із порушеннями митних правил є надзвичайно актуальними, що зумовило тему нашого дослідження, в результаті якого нами були зроблені наступні висновки:

1. Митні правопорушення – це протиправна, винна (навмисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, здійснення митного оформлення і митного контролю за ними, обкладання митом, податками та митними зборами товарів і транспортних засобів.

2. Встановлено, що для порушень митних правил як діянь суб'єктів митних правовідносин, характерні такі обов'язкові ознаки як, протиправність (порушення конкретної норми Митного кодексу України); винність (умисне протиправне діяння або протиправне діяння з необережності); караність (передбачена відповідальність Митним кодексом України за вчинене порушення).

3. У митній практиці зустрічається значна кількість митних правопорушень. Зокрема, Митний кодекс України 1991 р. передбачав 18 видів порушень митних правил, а Митний кодекс України 2002 р. розширив кількість видів порушень до 27. Порушення митних правил закріплені статтями 329-355 Митного кодексу України.

4. Аргументовано, що причинами порушень митних правил є ті негативні явища соціальної дійсності, які за наявності певних умов безпосередньо породжують порушення митних правил. Причини порушень митних правил не слід ототожнювати з умовами їх вчинення. Умовами сприяння вчинення порушень митних правил є комплекс явищ соціальної дійсності, які самі по собі не можуть породити порушення митних правил (слідство), але служать певними обставинами, які сприяють їх виникненню та існуванню.

5. Обґрунтовано, що провадження в справах про порушення митних правил можна визначити як комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до чинного законодавства, забезпечення виконання постанови, виявлення причин та умов, що сприяли скоєнню митних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання законів та зміцнення правопорядку та законності, що здійснюються спеціально уповноваженими службовими особами митних органів з метою виконання завдань, пов'язаних з митним регулюванням.

6. На основі оцінки ефективності законотворчої діяльності в боротьбі з митними правопорушеннями можна стверджувати, що діюче митне законодавство не позбавлене недоліків стосовно нормативного регулювання порушень митних правил. На нашу думку, щоб створити умови для однозначного розуміння норм та їхнього застосування, підвищити їхнє превентивне значення у протидії митним правопорушенням, необхідно усунути обґрунтовані вище недоліки, беручи до уваги досвід інших країн.

7. Про розповсюдження проявів порушення митних правил в Україні можна скласти уяву на підставі аналізу статистичних даних митних і правоохоронних органів. Так, за 10 місяців 2011 року було виявлено митних правопорушень на 2 тис. більше, ніж у 2009 році, і на 1 тис. більше, ніж у

2010 році, про що свідчить збільшення кількості складених протоколів. В результаті у 2011 році до державного бюджету України надійшло 18,4 млрд. грн., що на 3,8 млрд. грн. більше, ніж у 2009 році (на 26%), проте на 0,6 млрд. грн. менше, ніж у 2010 році (на 3,2%);

8. За підсумками діяльності митних органів України за 10 місяців 2011 року можна констатувати, що кількість порушених кримінальних справ про контрабанду значно зросла у порівнянні з попередніми роками. Так, у 2011 році було порушено 336 кримінальних справ за фактом контрабанди, що на 270 кримінальних справ більше, ніж у 2009 році (на 409%), проте на 29 справ менше, ніж у 2010 році (на 7,9%). Щодо загальної вартості порушених кримінальних справ про контрабанду, то у 2011 році цей показник становив 437,6 млн. грн., що на 206 млн. грн. більше, ніж у 2009 році, однак на 235,4 млн. грн. менше, ніж у 2010 році.

9. Найбільшу питому вагу у структурі предметів контрабанди протягом 10 місяців 2011 року займали промислові товари (42%). Поряд з ними значну частку у структурі предметів контрабанди за аналізований період займали наркотичні засоби (27%). Контрабанда транспортних засобів займає третє місце у структурі предметів контрабанди за 10 місяців 2011 року і становила 11%. Найменша частка припадає на валюту – 0,3%.

10. Обґрунтовано, що профілактика митних правопорушень – це один із ефективних і найгуманніших засобів боротьби із ними. Цей засіб передбачає не покарання, а виховання, застереження членів суспільства від вчинення порушень митних правил. Для практичного втілення заходів з профілактики митних правопорушень важливим є розробка організаційно-правового забезпечення цього процесу. З цією метою, ми вважаємо, доцільним є створення відділу профілактики митних правопорушень у структурі Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України. До його функціональних обов'язків, на наш погляд, слід віднести:

- розробка заходів щодо співпраці митних органів України, прикордонної служби України, Служби безпеки України, органів внутрішніх справ, громадських організацій тощо у напрямку попередження митних правопорушень;
- пропаганда у засобах масової інформації щодо митної дисципліни, культури, правосвідомості серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, громадян тощо;
- сприяння керівництву митної служби у виявленні причин та умов митних правопорушень та розробка шляхів їх усунення;
- аналіз вчинених митних правопорушень та надання пропозицій щодо їх запобігання;
- моніторинг повторюваності митних правопорушень в Україні та інших країнах, а також здійснення порівняльного аналізу;
- забезпечення співпраці митних органів України з митними органами інших країн, Всесвітньою митною організацією у галузі профілактики порушень митних правил;
- проведення роз'яснювальної роботи серед працівників митних органів щодо профілактичних заходів боротьби з митними правопорушеннями.

11. Аргументовано, що у правовому регулюванні порушень митних правил є ряд негативних аспектів, які необхідно врегулювати для підвищення ефективності боротьби з ними. Зокрема, це стосується недосконалого правового регулювання повноважень митних органів України, пов'язаних з оперативно-розшуковою діяльністю. У зв'язку з цим, важливо визначити механізм удосконалення правового регулювання повноважень митних органів у боротьбі з митними правопорушеннями та шляхів практичного втілення в законодавчу діяльність.

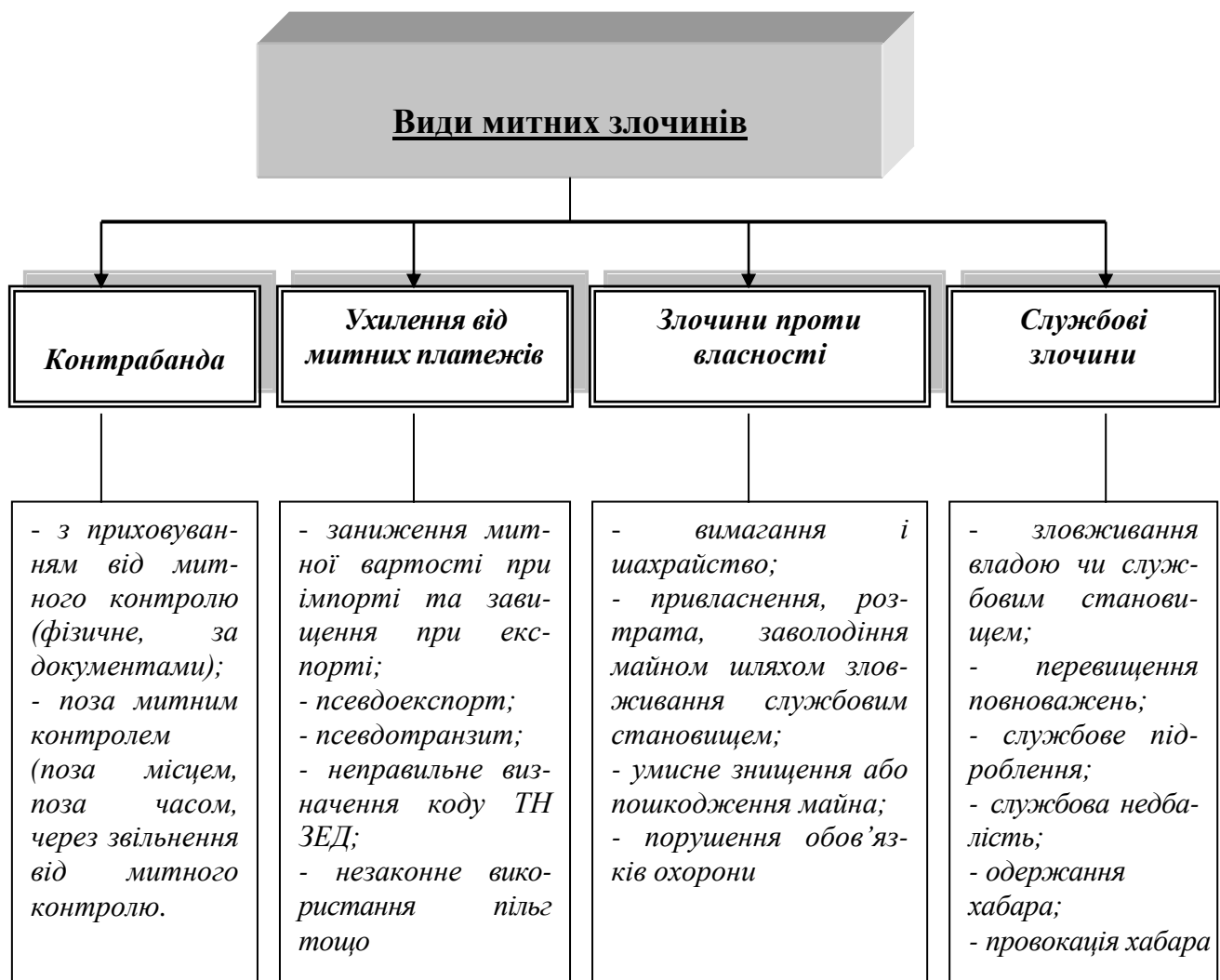
12. Особливу роль у сфері попередження і боротьби із митними правопорушеннями відіграє міжнародне співробітництво. На нашу думку, беззаперечною є необхідність активізувати співпрацю між митними органами

України та суміжних з нею держав щодо обміну попередньою інформацією про осіб, транспортні засоби та вантажі, які перетинають митний кордон України в пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільного та залізничного сполучення, та/або подання супровідних листів. З цією ж метою, на наш погляд, митним органам слід періодично проводити порівняльний аналіз даних митної статистики України і суміжних держав (в разі необхідності підписати відповідні міжвідомчі міжнародні договори).

ДОДАТКИ

Додаток А

Митні злочини в Україні: види та коротка характеристика [94, с. 65]

Додаток Б

Перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України [17]

№ п/п	Назва документа
1	2
<i>Документи, обов'язкові для подання</i>	
1	Митна декларація
2	Товарно-транспортний документ на перевезення (залізнична накладна (УМВС (СМГС), ЦІМ (СІМ)), авіаційна накладна (Air Waybill), коносамент (Bill of Lading) тощо
3	Зовнішньоекономічний договір (контракт) або інший документ, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту)
4	Рахунок (Invoice) або інший документ, який визначає вартість товару
<i>Документи, необхідність подання яких визначається нормативно правовими актами Держмитслужби з урахуванням мети переміщення, виду транспорту, характеру товару, способів розрахунку та інших факторів, що впливають на митні процедури</i>	
5	Декларація митної вартості (подається у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України)
6	Декларація про встановлені виробником або імпортером максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари
7	Облікова картка суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, форма якої затверджується Державною митною службою, або її копія, завірена таким суб'єктом.
8	Лист про погодження (подається підприємством, розміщеним поза зоною діяльності митного органу)
9	Документ контролю за доставкою товарів
10	Документи про надання фінансових гарантій
11	Ліцензія митного перевізника
12	Книжка МДП, книжка АТА, книжка СРД
13	Свідоцтво про допущення транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками і пломбами
14	Акти приймання-передачі (електроенергії, газу, нафти, аміаку тощо)
15	Посередницький договір

Продовження додатка Б

1	2
16	Документ на право провадження митної брокерської діяльності
17	Документи, що використовуються для визначення митної вартості товарів
18	Документи, що визначають країну походження товарів
19	Документи, що містять відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТЗЕД
20	Платіжні доручення, касові ордери, що підтверджують сплату податків і зборів (обов'язкових платежів)
21	Векселі (відповідно до законодавства)
22	Документи, що підтверджують право на застосування до товарів пільгового режиму оподаткування
23	Документи, що підтверджують право розпорядження, володіння чи користування товаром та/або транспортним засобом
24	Заява підприємства для здійснення митного оформлення товарів (у спрощеному порядку, для розміщення їх у митні режими, для подання тимчасової, неповної, періодичної митної декларації)
25	Документи, які відповідно до законодавчих актів видаються державними органами для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України
Примітка. У разі транзиту залізничним транспортом вантажів з непідакцизними товарами для здійснення митного контролю та митного оформлення подається накладна ЦІМ (СІМ) або УМВС (СМГС), або ЦІМ/УМВС (СІМ/СМГС, ЦІМ/СМГС).	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. № 92-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=92-15>
3. Митний кодекс України від 12 грудня 1991 року №1970а-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84, №8074-10 із змінами та доповненнями.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-ІІІ із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
7. Закон України “Про Державну прикордонну службу України” від 3 квітня 2003 р. №661-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=661-15>
8. Закон України “Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини” від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Закон України “Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів” від 06.07.2005 № 2739-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Закон України “Про Державний бюджет України на 2011 рік” від 23.12.2010 № 2857-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

11. Закон України “Про податок з доходів фізичних осіб” від 22.05.2003 № 889-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>

12. Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992 № 2135-XII із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2135-12>

13. Проект Закону України “Про внесення змін до Митного кодексу України” від 16.07.2008 року №2778. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>

14. Постанова Кабінету Міністрів України “Програма протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002-2005 роки” від 23.08.2002 № 1240. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1240-2002-%EF>

15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми “Контрабанді – СТОП” на 2005–2006 роки” від 01.04.2005 № 260. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=260-2005-%EF>

16. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку верифікації сертифікатів про походження товарів з України” від 12.12.2002 р. №1861. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

17. Постанова Кабінету Міністрів України “Про перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України” від 01.02.2006 № 80. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80-2006-%EF>

18. Наказ Державної митної служби України “Про затвердження Порядку митного контролю та митного оформлення предметів, що переміщуються громадянами авіаційним транспортом, із застосуванням двоканальної системи (“зелений” та “червоний” коридори)” від 16.08.2001 №561. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

19. Наказ Державної митної служби України “Про затвердження форми рішення про визначення митної вартості товарів, Порядку його заповнення та Класифікатора додаткових складових до ціни договору” від від 29.05.2009 № 506. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

20. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0054-97>

21. Рішення про Основи митного законодавства країн – учасниць Співдружності Незалежних Держав від 10.02.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_509

22. Международная конвенция о взаимном административном содействии в предотвращении, расследовании и пресечении таможенных правонарушений, Найроби, 9 июня 1977 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=01909&all=all>

23. Виконавчий протокол про виконання угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері боротьби із організованою злочинністю від 01.03.2007 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kmu.gov.ua/>

24. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ, погоджений на IV засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС від 12.12.2001 року № 994-494. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>

25. Спільний план дій між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки з розширеного співробітництва від 02.04.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>

26. Угода про міжвідомче співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Прокуратурою Республіки Чилі від 03.10.2008 р. № 152–008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

27. Аналітична довідка “Головна мета митниці – створення всіх умов для прискороного митного оформлення, мінімізації часових та фінансових витрат для бізнесу”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>.

28. Результати роботи Державної митної служби України у напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил за 10 місяців 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>

29. Результати роботи Державної митної служби України у напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил за 11 місяців 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>

30. Результати роботи Державної митної служби України у напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил у 2009 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>_

31. Результати роботи Державної митної служби України у напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил за 11 місяців 2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>

32. Щодо визначення розміру контрабанди на 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/articl>

33. Адміністративна діяльність : навч. посібник / за заг. ред. О. І. Остапенка. – Львів : ЛІВС, 2002. – 252 с.

34. Адміністративна діяльність : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Калаянов та ін. – К. : Правова Єдність, 2009. – 432 с.

35. Азаров М. Я. Відмивання грошей: кримінально-правова кваліфікація, запобігання злочинності, законодавство та міжнародний досвід : [навч. посіб.] / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2004.– 310 с.

36. Базярук І. Міжнародне співробітництво як один із невід’ємних напрямів боротьби із контрабандою / І. Базярук // Митна справа. – 2010. – №2(68). – С. 79–83.

37. Баранов С. О. Попередження адміністративних правопорушень, що посягають на митні відносини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. О. Баранов. – К., 2002. – 22 с.

38. Бенч Н. Л. Податкове навантаження як окрема економічна категорія: теоретична сутність та спроба обрахунку / Н. Л. Бенч // Наукові праці НДФІ. – 2008. – №2(43). – С.111–118.

39. Беланова І. Митні режими: експорт товарів, робіт (послуг) / І. Беланова // Баланс. – 2007. – 21 вересня (№88). – С. 41–45.

40. Бережна К. В. Митно-правовий режим транзиту в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / К. В. Бережна. – К., 2003. – 22 с.

41. Богославець Т. І. Аналіз податкового навантаження та його вплив на кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання / Т. І. Богославець // Збірник наукових праць НТУ. – 2009. – С. 1–5.

42. Бойченко О. В. Заборгованості із заробітної плати в Україні. Мікроеконометричний аналіз / О. В. Бойченко // Наукові записки. Економічні науки. – 2008. – Том 30. – С. 85–91.

43. Бондаревський В. Г. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування / В. Г. Бондаревський // Право України. – 2011. – №1. – С. 5–11.

44. Борисенко О. Контроль митної вартості як інструмент державного регулювання економіки / О. Борисенко // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – № 4 (40). – С. 32–36.

45. Будаков А. Ю. Деякі питання регулювання діяльності митних органів / А. Ю. Будаков, О. А. Довгих // Митна справа. – 2008. – №6. – С. 15–21.

46. Бусол О. Ю. Стан боротьби з контрабандою та порушенням митних правил / О. Ю. Бусол, В. Ю. Ложкін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – №18. – С. 42–49.

47. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави / І. Голосніченко // Право України. – 2007. – №4. – С. 29–34.
48. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
49. Деркач Л. Українська митниця : вчора, сьогодні, завтра / Л. Деркач. – 2-ге вид., доп. – К., – 2000. – 544 с.
50. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура / Є. В. Додін // Митна справа. – 2010. – №3(69). – С. 17–29.
51. Долгова А. И. Криминология : учеб. для юрид. вузов / [под. ред. А. И. Долгова]. – М. : Норма, 2007. – 780 с.
52. Допілка В. О. Контрабанда – правопорушення міжнародного характеру / В. О. Допілка // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – №3. – С. 214–221.
53. Допілка В. А. Система норм об ответственности за контрабанду в Украине и иностранном уголовном законодательстве / А. В. Допілка // Митна справа. – 2009. – № 2 (62). – С. 62–66.
54. Допілка В. О. Порівняльний аналіз нормативного визначення контрабанди в українському і іноземному кримінальному законодавстві / О. В. Допілка // Митна справа. – 2009. – № 3 (63). – С. 69–73.
55. Дубініна А. А. Основи митної справи в Україні : [навчальний посібник] / А. А. Дубініна, С. В. Сорокіна. – К. : ВД “Професіонал”, 2004. – 360 с.
56. Дрьомін Ю. Перспективи розвитку законодавства, пов’язаного з повноваженням митних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності / Ю. Дрьомін // Право України. – 2009. – №7. – С. 23–30.
57. Дусик А. В. Провадження у справах про порушення митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. В. Дусик. – Х., 2006. – 18 с.
58. Дьоміна С. Ю. Підходи до систематизації порушень митних правил /

С. Ю. Дьоміна // Митна справа. – 2010. – №3(69). – С. 75–83.

59. Дьоміна С. Ю. Уточнення понятійного апарату митного законодавства / С. Ю. Дьоміна // Держава і право. – 2010. – Вип. 47. – С. 265–268.

60. Єльцов В. О. Деякі проблемні питання застосування судами законодавства про порушення митних правил / В. О. Єльцов // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – №4. – С. 65–72.

61. Жилка І. П. Забезпечення законності у діяльності митної служби. / І. П. Жилка // Митна справа. – 2009. – № 4 (64). – С. 3–11.

62. Жилка І. П. Сучасний стан протидії корупції в митних органах. / І. П. Жилка // Митна справа. – 2009. – № 3 (63). – С. 6–16.

63. Зелинский А. Ф. Криминология : курс лекцій / А. Ф. Зелинский. – Х. : Прапор, 2006. – 260 с.

64. Карлін М. І. Фінансова система України : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с.

65. Качан В. В. Реформування митної системи України як необхідна умова ефективної боротьби з контрабандою та митними порушеннями: правоохоронний аспект / В. В. Качан // Митна справа. – 2009. – № 4 (64). – С. 40–43.

66. Кивалов С. В. Систематизация морского и таженного законодательства / С. В. Кивалов // Юридический вестник. – 2008. – №1. – С.45–51.

67. Кізима Н. В. Особливості застосування конфіскації як одного з видів адміністративних стягнень / Н. В. Кізима // Право України. – 2007. – №4. – С. 41–49.

68. Ковалів М. В. Профілактика адміністративних правопорушень на залізничному транспорті / М. В. Ковалів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – №1. – С. 173–180.

69. Конопельник І. І. Організаційно-правове забезпечення профілактики порушень митних правил / І. І. Конопельник // Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору економіки : матеріали студентської

наук.-практ. конференції, присвяченої Дням науки в ЧПБ ТНЕУ 10 квітня 2012 р. – Чортків, 2012.

70. Коломєць Т. О. Штрафи як різновид санкцій майнового характеру у сфері митної справи / Т. О. Коломєць // Митна справа. – 2006. – №3. – С. 57–62.

71. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / В. Т. Комзюк. – Х., 2003. – 19 с.

72. Константа О. В. Адміністративно-правові заходи боротьби з порушеннями митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Константа. – Х., 2008. – 20 с.

73. Константа О. В. Теоретико-правові проблеми поняття та суті митного правопорядку / О. В. Константа, О. В. Константиї // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 10. – С. 80–89.

74. Кормич Б. А. Державно-правовий механізм митної політики України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Б. А. Кормич. – Одеса, 2000. – 19 с.

75. Корнева Т. Відповідальність за порушення митних правил / Т. Корнева // Юрид. вісник. – 2007. – №2. – С. 27–35.

76. Корнус В. Оцінка податкового навантаження на рівні підприємства / В. Корнус, В. Квасов, О. Пономарьов // Економіст. – 2007. – №10. – С.47–49.

77. Костін М. І. Окремі проблемні питання кваліфікації та розслідування контрабанди / М. І. Костін // Право України. – 2005. – №3. – С. 45–51.

78. Кравченко П. А. Статистика митних правопорушень як новий вид митної статистики в Україні / П. А. Кравченко // Митна справа. – 2010. – №2(68). – С. 57–64.

79. Кудрявцев В. Н. Причини правонарушень / В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 2006. – 380 с.

80. Курило Т. В. Митне право України : [навч. посібник] / Т. В. Курило. – Л. : “Новий світ/2000”, 2007. – 240 с

81. Ларіонова К. Л. Проблеми оподаткування та шляхи їх вирішення у сфері зовнішньоторговельних операцій в Україні / К. Л. Ларіонова, О. С. Чубата // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №3. – С. 149–153.

82. Лех Г. А. Шляхи подолання безробіття / Г. А. Лех // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 300–305.

83. Лецик О. П. Митні правопорушення в системі адміністративних деліктів / О. П. Лецик, О. К. Волох // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – №2. – С. 47–53.

84. Луцький А. І. Правовий нігілізм в умовах формування української правової держави / А. І. Луцький // Науково-інформаційний вісник. – 2010. – №1. – С. 16–19.

85. Максимов О. В. Правове регулювання протидії контрабанді: історія питання / О. В. Максимов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №4. – С. 308–319.

86. Марко І. В. Поняття і суспільна небезпечність контрабанди історичних та культурних цінностей / І. В. Марко // Митна справа. – 2010. – №1(67). – С. 45–49.

87. Мартинюк В. Митна складова економічної безпеки держави: наукове обґрунтування та оцінка сучасного стану / В. Мартинюк // Наука молода. – 2009. – № 11. – С. 118–123.

88. Митне право України : навч. посіб. [Дьомін Ю. М., Дьоміна С. Ю., Железняк Н. М. та ін.] ; під ред. О. Х. Юлдашева – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 232 с.

89. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні : навч. посіб. / [В. П. Науменко, П. В. Пашко, В. А. Русаков]. – К. : Знання. – 2006. – 394 с.

90. Настюк В. Я. Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук : спец. 12.00.07 / В. Я. Настюк. – Х., 2005. – 29 с.

91. Новий Митний кодекс України. Перевіряємо готовність (інформуємо, запитуємо, відповідаємо) / під заг. редакцією О. Б. Єгорова – К. : Консалтинговий центр, 2004. – 159 с.

92. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. І. Остапенко. – Львів : Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 2005. – 312 с.

93. Павленко Є. Б. Пріоритетні напрямки адаптації національного митного законодавства з профілактики порушень митних правил до міжнародних стандартів / Є. Б. Павленко // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – №2. – С. 21–28.

94. Пісьмаченко Л. М. Механізм реалізації митної політики держави у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Л. М. Пісьмаченко // Економіка і держава. – 2007. – №11. – С. 64–66.

95. Пісьмаченко Л. Формування митної політики держави в умовах глобалізації: проблеми, напрями вирішення / Л. Пісьмаченко // Вісник Національної академії державного управління. – 2006. – №2. – С. 235–241.

96. Пісьмаченко Л. М. Історія розвитку державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні / Л. М. Пісьмаченко // Економіка та держава. – 2007. – № 10. – С. 80–82.

97. Педешко А. І. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. І. Педешко. – Х., 2000. – 22 с.

98. Приймаченко Д. В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / Д. В. Приймаченко. – Ірпінь, 2007. – 39 с.

99. Приймаченко Д. В. Докази у провадженні в справах про порушення митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Д. В. Приймаченко. – Ірпінь, 2002. – 19 с.

100. Приймаченко Д. В. Щодо питання визначення компетенції митних органів / Д. В. Приймаченко // Митна справа. – 2007. – № 1 (49). – С. 3–6.

101. Продайко С. В. Адміністративні правопорушення у митній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. В. Продайко. – Ірпінь, 2003. – 20 с.

102. Прокопенко О. Ю. Причини та умови вчинення адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку / О. Ю. Прокопенко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – №2. – С. 10–16.

103. Прусс В. М. Удосконалення правового регулювання повноважень митних органів України / В. М. Прусс // Митна справа. – 2007. – №1. – С. 15–22.

104. Савенкова Г. І. Вплив митної вартості на повноту стягнень митних платежів до державного бюджету / Г. І. Савенкова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2010. – №4. – С. 633–636.

105. Серветник А. В. Правове регулювання повноважень митних органів України / А. В. Серветник // Митна справа. – 2007. – № 2. – С. 36–42.

106. Сєрих О. В. Деліктологія порушень митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Сєрих. – О., 2007. – 17 с.

107. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення / А. М. Соколовська. – К. : Знання Прес. – 2004. – 402 с.

108. Суворкін В. А. Ефективність законодавчої діяльності в боротьбі з митними правопорушеннями / В. А. Суворкін // Митна справа. – 2009. – №4. – С. 3–8.

109. Суворкін В. А. Митний кодекс України: колізії норм / В. А. Суворкін // Митна справа. – 2009. – №3. – С. 31–38.

110. Тараненко О. М. Забезпечення законності в діяльності митних органів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. М. Тараненко. – Х., 2006. – 18 с.

111. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.

112. Тодошак О. Службное расследование в таможенных органах / О. Тодошак // Юридический вестник. – 2008. – №4. – С. 57–63.

113. Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства / С. Третяк // Право України. – 2009. – №4. – С. 12–17.

114. Управління в митній службі : підручник / [Кунев Ю. Д., Коросташова І. М., Мазур А. В., Шапошник С. П.] ; під. ред. Ю. Д. Кунева. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 408 с.

115. Цвігун Д. Організаційно-правові засоби протидії посадовим злочинам, які вчиняються працівниками митних органів і прикордонної служби / Д. Цвігун // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – №2(14). – С. 135–142.

116. Чайковський Р. Й. Особливості та форми тіньової економіки в прикордонному регіоні / Р. Й. Чайковський // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – №12. – С. 189–195.

117. Черномаз О. І. Протидія державних органів фінансовій та економічній злочинності, контрабанді: використання зарубіжного досвіду / О. І. Черномаз // Митна справа. – 2006. – №3. – С. 17–23.

118. Шевчук В. М. Обставини, що сприяють учиненню контрабанди: проблеми та пропозиції / В. М. Шевчук // Митна справа. – 2008. – №2. – С. 63–70.